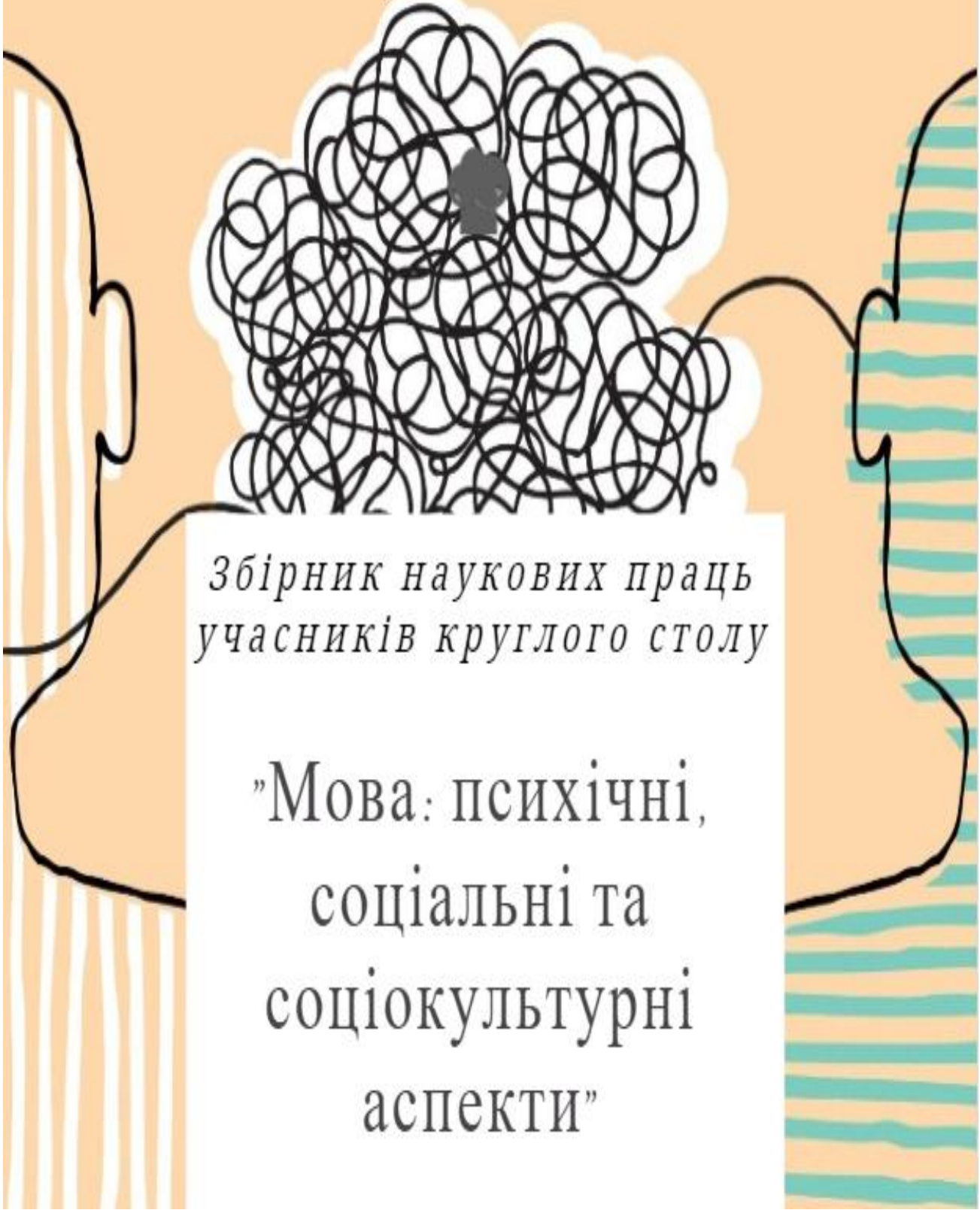
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Національний педагогічний університет імені
М.П.Драгоманова
Факультет психології

Збірник наукових праць учасників круглого столу

"Мова: психічні, соціальні та соціокультурні аспекти"

КИЇВ-2020

УДК 159.9 (043.2)

ББК 88.4я43

М 54

Рецензенти:

Ковчина І. М. – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри політичної психології та міжнародних відносин, Факультет психології НПУ імені М. П. Драгоманова;

Ханецька Т.І. – кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психосоматики та психологічної реабілітації, Факультет психології НПУ імені М. П. Драгоманова.

Рекомендовано до друку Вченою радою факультету психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (протокол № 6 від 30 листопада 2020 р.).

Мова: психічні, соціальні та соціокультурні аспекти: збірник наукових праць учасників круглого столу (9 листопада 2020 року, м. Київ) [Електронне видання] / Ред. колегія: Вольнова Л.М., Чевельча Т.Р.; за заг. ред. доц. Вольнової Л.М. – Київ : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2020. – 54 с.

Збірник містить тези доповідей учасників ІІІ круглого столу «Мова: психічні, соціальні та соціокультурні аспекти». Він охоплює проблемні питання, що стосуються мови як чинника особистісного становлення, вікових аспектів мовного розвитку особистості, вербальних та невербальних засобів впливу у практичній роботі психолога та педагога, комунікативної компетентності, а також інших соціально-психологічних проблем спілкування.

© Колектив авторів, 2020

© НПУ імені М.П.Драгоманова, 2020

ЗМІСТ

Богдан Людмила Миколаївна – Мова як чинник формування національно-патріотичної свідомості учнів в контексті НУШ методами педагогічної майстерності

- 6 -

Галайда Оксана Анатоліївна – Формування комунікативної компетенції на уроках англійської мови

- 8 -

Ді Фенца Юліана Володимирівна – Страх як чинник виникнення комунікативних бор'єрів у дорослих

- 10 -

Золотаренко Тетяна Олександрівна – Підходи до формування комунікативних навичок майбутніх учителів початкової школи в умовах дистанційного навчання

- 13 -

Камишна Анастасія Петрівна – Мовний розвиток як чинник психологічної готовності дошкільника в умовах НУШ

- 14 -

Коломієць Юрій Георгійович – Вербальні та невербальні засоби впливу у практичній роботі психолога

- 16 -

Мартинчук Кристіна Олександрівна – Спілкування як чинник гармонійних стосунків у сім'ї

- 19 -

Молочко Ярослав Анатолійович – Розуміння природи та характеру комунікації в терапевтичних
взаємостосунках у сучасній психоаналітичній парадигмі

- 21 -

Орєхова Ірина Вікторівна – Концепція НУШ як середовище формування комунікативної компетентності учасників навчально-виховного процесу методами ефективного управління

- 24 -

Підопригора Ярослава Сергіївна – Медіаблогерство як феномент масової комунікації сучасного суспільства

- 26 -

Семеліт Олександра Андріївна, Чевельча Тетяна Романівна – Взаємозв'язок комунікативної компетентності та емоційного інтелекту студентів психологічних спеціальностей

- 28 -

Серховець Любов, Мусієнко Альона, Щербина Ірина – Особливості розвитку мовних компетентностей майбутнього психолога

- 30 -

Скибіна Марія Володимирівна – Особливості розвитку навичок самопрезентації у процесі профорієнтаційного консультування осіб дорослого віку

- 32 -

Стратійчук Наталія Олегівна – Вплив емоційного вигорання на комунікативну компетентність у навчальному процесі

- 34 -

Ткаченко Віра Ігорівна – Значення та чинники успішного спілкування у професійній діяльності

- 36 -

Цьомик Христина Богданівна – Комунікативні бар’єри як чинник близьких взаємин

- 38 -

Шахіна Аліна Олегівна – Вплив стилів сімейного виховання на формування комунікативної компетентності дитини

- 39 -

Шпитальна Ірина Анатоліївна – Мовні маніпуляції у міжособистісному спілкуванні

- 41 -

Штогрин Таміла Олександрівна – Вплив спілкування з батьками на психічне здоров’я дитини

- 43 -

Чевельча Тетяна Романівна – Особливості формування емоційного інтелекту в навчальній діяльності студентів-психологів

- 45 -

Чевельча Тетяна Романівна – Невербальна комунікація та її зв'язок з ЕІ особистості

- 47 -

Богдан Людмила Миколаївна,
вчитель початкових класів,
ліцей №144 імені Г.Ващенка м.Києва

Науковий керівник:
Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П. Драгоманова

МОВА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ В КОНТЕКСТІ НУШ МЕТОДАМИ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Україна в останні роки живе в динамічних змінах. З одного боку має місце розвиток громадянської та громадської ініціативи, а з іншого – міграційні зміни всередині суспільства, тенденції до технологічної та комунікативної глобалізації. При цьому ідентифікаційні процеси та особистісне становлення кожного українця відбуваються на тлі прояву патріотичних почуттів, інтересу до історії, культури, релігії, традицій та звичаїв українського народу. З огляду на це, ключовими завданнями навчання і виховання учнів стає: по-перше, системне формування почуття любові до рідної країни, народу; по-друге, виховання поваги до національних символів, до історичних пам'яток, звичаїв та обрядів українського народу, а, по-третє, розвиток сили духу та мудрості людини-громадянина. Адже наявність патріотичних почуттів є основою для стабільного розвитку країни в майбутньому, це аргументує актуальність досліджуваної проблематики.

Як показує практика, сьогодні освітня сфера потребує нових підходів до виховання патріотизму як базової якості особистості. Україна славиться міцною, величною культурою та історією, милозвучною мовою, які виступають потужним джерелом і підґрунтям виховання молодого покоління. Ці чинники і раніше були складовими навчально-виховного простору, але сучасні інтеграційні зміни вимагають їх перегляду і відкривають нові перспективи для освітньої сфери. Саме це завдання є одним із провідних Концепції Нової української школи [1].

Однією з характерних ознак освіченої людини є її мова. За допомогою мовних засобів ми маємо можливість озвучити різноманітні події, душевні почуття, переживання та сподівання. Ще з дитинства ми чуємо та засвоюємо рідну мову, коли батьки наспівують колискові, розповідають казки, у такий спосіб прививаючи дитині духовно-патріотичні почуття. Надзвичайно правдивими є слова великого майстра педагогічної справи Василя

Сухомлинського про те, що «любов до Батьківщини неможлива без любові до рідного слова», які підкреслюють необхідність формування у дітей патріотичних почуттів методом ціннісного ставлення до рідної мови [3]. Мова завжди була і є важливою сферою впливу на національну свідомість молоді, ідентифікаційним кодом нації. Основна мета навчання в умовах НУШ української мови полягає у формуванні національно свідомої, духовно багатої мовної особистості.

Важливим інструментом компетентного педагога є становлення внутрішнього світу учнів, формування цілісних світоглядних уявлень. І Огієнко наголошує на тому, що навчальний заклад повинен стати головним інститутом виховання й формування основних життєвих принципів особистості, яка плекає рідну мову та толерантно ставиться до різноманітних культур і інших етнічних груп [2]. Нова українська школа покликана на виконання низки виховних цілей з патріотичним спрямованням. Серед них, насамперед, це формування потужного мовного потенціалу, активної життєвої позиції, ціннісних орієнтацій. не менш важливим є виховання загальнолюдських цінностей, безперечно, почуття любові до рідної мови, а також толерантного ставлення до мов інших етнічних груп. Особливе місцем слід відвести не лише розвитку комунікативної компетентності, а також і сприянню розповсюдженню мовної культури, ознайомленню з народними традиціями, в тому числі й залученню школярів до філологічного самовизначення.

Залучення учнів до виховних заходів з елементами вивчення мови гарантує формування системи виховання висококультурної національно свідомої особистості в умовах освітнього середовища, створює сприятливі умови для вільного володіння національною мовою в майбутньому. Водночас структура проведення заходів національно-патріотичного спрямування має бути цікавою для учнів з метою формування свідомості молоді. Такі форми роботи мають сприяти і активному розвитку патріотичних почуттів учнів.

В процесі створення сприятливого освітнього середовища, вчитель, демонструючи педагогічну майстерність, має використовувати пріоритетні напрямки в навчально-виховній роботі з дітьми:

а) сприяння поглибленню знань (засобами інтелектуальних мовно-літературних ігор);

б) розвиток інтересу до рідної мови (засобами бібліотечних годин, інформаційних годин, інтелектуальних конкурсів знавців української мови, мовних квестів, мовних і літературних кафе, тематичних вечорниць, рольових аматорських вистав, філологічних турнірів, фестивалів тощо);

в) виховання любові до української мови шляхом творчої інтеграції та поєднання лінгвістичних завдання зі знаннями основ наук (засобами інформаційно-комунікативних технологій).

Варто відмітити, що особлива виховна місія в ставленні дитини до рідної мови належить сім'ї. Саме в ній формується ставлення людини до навколишнього світу, Батьківщини та мови спілкування. Реалії сьогодення потребують негайного розширення впливу на патріотичні почуття та переконання дітей. Тому важлива роль у створенні підґрунтя для зростання національної свідомості належить заходам, які через збереження рідної мови можуть генерувати характер патріота та національний дух людини [3]. Основною метою організації такої роботи є створення виховного простору, який сприятиме вихованню патріота – носія рідної мови.

Таким чином, виховуючи любов до української мови та рідного слова, формується ціннісне ставлення молодого покоління до держави, культурних і духовних надбань народу, гордість за сучасне й історичне минуле країни та почуття патріотизму.

Список використаних джерел:

1. Історія педагогіки / За ред. проф. М.В. Левківського, док. пед. наук О.А.Дубасенюк. Житомир : Житомирський держ. пед. університет, 1999. 336 с.

2. Огієнко І. Історія української літературної мови / Упоряд., авт. іст.-біогр. нарису та приміт. М. С. Тимошик. Київ : Наша культура і наука, 2001. 440 с.

3. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори: У 5-ти т*. Київ : Рад. школа, 1977. Т.3. С. 9–300.

Галайда Оксана Анатоліївна,
вчитель початкових класів,
Луцька загальноосвітня школа № 22

ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

«Великий розум проявить свою силу не лише
у вмінні мислити, але і у вмінні говорити»
Ралф Эмерсон

Одним з найважливіших завдань, які постають перед сучасною школою, є формування успішної, компетентної, відповідальної особистості, яка здатна постійно навчатися чогось нового, критично думати, визначати і домагатися поставлених цілей, яка вміє контактувати в багатокультурній сфері,

володіючи здатністю спілкуватися іноземною мовою на міжкультурному рівні. Тому важлива мета навчання школяра полягає у формуванні здатності спілкуватися іноземною мовою у сучасному світі. Це значить, що учень має досягти такого рівня комунікативної компетенції, яка дозволить здійснювати спілкування у різних тематичних ситуаціях та у різних формах (аудіювання, письмо, читання).

Питанням формування комунікативної компетенції займалися багато зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як: M. Canale, D. Hymes, В.П. Білогрудова, І.Л. Бім, Е.В. Бризгаліна, Н.І. Гез, Р.П. Мільруд, К.Д. Ушинський, В.О. Сухомлинський, А.А. Петрова, І.О.Зимня та інші. Всі ці вчені підкреслюють важливість формування комунікативної компетенції у навчанні іноземної мови, а також багатогранність та багатоаспектність даного терміну. Крім цього, вченими зроблені спроби визначити компонентний склад комунікативної компетенції. Проте на сьогоднішній день науковцям не вдалося дійти спільної думки у вирішені даного питання [3].

Формувати та удосконалювати комунікативну компетенцію на уроках англійської мови слід у сукупності з її складовими:

-мовленнєвою (лінгвістичною) компетенцією, яка забезпечує формування комунікативних вмінь і навичок учнів у читанні, письмі, аудіюванні, говорінні (монолог, діалог);

-мовною (лінгвістичною) компетенцією, яка полягає у систематизації раніше вивченого матеріалу та розвитку навичок використання мовних одиниць у комунікативних цілях;

-соціокультурною компетенцією, що передбачає накопичення знань про соціокультурні особливості, культурні цінності та морально-естетичні норми свого народу та іншомовної країни, а також у формуванні умінь застосовувати їх у живому спілкування;

-компенсаторною компетенцією, що можлива завдяки подальшому розвитку вмінь знаходити вихід із ситуації за умови дефіциту мовних засобів при отриманні та передачі іншомовної інформації;

-навчально-пізнавальною компетенцією, що передбачає розвиток загальних та спеціальних навчальних вмінь, які дозволяють удосконалювати оволодіння англійської мови з метою задовільнити пізнавальні інтереси в інших галузях знань;

-соціолінгвістичною компетенцією, яка формує уміння користуватися у процесі спілкування вивченими лексичними зразками, правилами мовного етикету країни, мова якої вивчається;

-загальнонавчальними компетенціям, що сприяють оволодінню учнями схемами мовленнєвої діяльності для вирішення навчальних завдань і життєвих проблем [2].

Головна роль у формуванні комунікативної компетенції на уроках англійської мови належить її методам. Серед них слід виокремити такі: а) метод емпатії – «вселення» учнів у предмет, що вивчається, з метою відчути та пізнати його з середини; б) метод «Mind-Map» – швидкий запис думок, ідей; в) ігрові методи – самостійність при вирішенні мовленнєвих завдань; г)метод проєктів – виконання учнями пошукових, дослідницьких, графічних та інших видів робіт з метою практичного чи теоретичного вирішення проблеми; д) метод мовного портфоліо – пакет документів, за допомогою яких учні показують своє досягнення і досвід у вивченні іноземної мови [1; 4].

Не останню роль відіграють способи формування комунікативної компетенції:

-communication games (комунікативні ігри) – picture gap, matching task, ext gap, knowledge gap;

-communicative stimulations in role-plays and problem-solving (комунікативні стимуляції) - рольові ігри, диступи, круглі столи, скетчі;

-socialization (вільне спілкування) – line-up, strip-story, smile, merry-go-round, contact [5].

Вагомий внесок у формування комунікативної компетенції здійснюють сучасні комунікативні технології, які дають можливість здійснити віртуальну мандрівну до будь-якої країни, взяти участь в різних закордонних проєктах. Мультимедійні навчальні програми дозволяють ознайомлювати, тренувати та контролювати знання та вміння учнів.

Отож, підсумовуючи, слід сказати, що комплексне використання у навчальному процесі перелічених методів, форм та технологій, допоможе у формуванні в учнів комунікативної компетенції, яка відкриє нові можливості для майбутнього професійного зростання, а також в умінні не просто володіти відповідними знаннями, а в умінні застосовувати їх у практичній діяльності (висловлювати свої думки, наміри, бажання, прохання тощо), використовуючи міміку, жести, рухи та інтонацію.

Список використаних джерел:

1. Комунікативні методи та матеріал для викладання англійської мови / перекл. з англ. мови та адаптація Л. В. Биркун. Oxford University Press, 1998. С.20-48.

2. Мовленнєва компетенція, як складова іншомовної комунікативної компетенції [Електронний ресурс]. URL: http://www.ipedahohika.com/lirefs-1507-1.html. (дата звернення 26.10.2020)

3. Логвинова Р. П. Розвиток комунікативної компетентності учнів [Електронний ресурс]. URL:

https://ru.osvita.ua/school/lessons_summary/upbring/41712/. (дата звернення 26.10.2020).

4. Цілі, зміст, принципи, методи та засоби навчання іноземних мов [Електронний ресурс]. URL: https://studfiles.net/preview/5542564/page:2/ (дата звернення 26.10.2020)

5. Шевченко Є. Використання інтерактивних технологій для розвитку пізнавального інтересу на уроках англійської мови. *Вчитель анг. мови: практик. журнал*. 2005. № 24. С. 4–6.

Ді Фенца Юліана Володимирівна,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Психологія»,
НПУ ім. М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
Кузьменко Віра Ульянівна
доктор психологічних наук, професор,
кафедра теоретичної та консультативної психології
НПУ ім. М.П. Драгоманова

СТРАХ ЯК ЧИННИК ВИНИКНЕННЯ КОМУНІКАТИВНИХ БАР'ЄРІВ У ДОРОСЛИХ

У сучасному світі, в часи безперервного розвитку та руху уперед, суспільство висуває високі вимоги до кожної дорослої людини. Перед нами постає нелегке завдання швидко адаптуватися до змін та постійно удосконалювати себе. Зіткнувшись з такою задачею, людина залишається сам на сам зі своїми страхами, без усвідомлення і подолання яких не можливо удосконалюватись та ефективно взаємодіяти з оточенням.

Феномен страху цікавив людство упродовж всього існування та був актуальною проблемою дослідження ще з античних часів. В міфології страх був персоніфікований та представлений у вигляді богів. Філософи найрізноманітніших шкіл і напрямків намагались дослідити страх. Роздуми на цю тему можна зустріти у Л. Фейєрбаха, Аристотеля, І. Канта, А. Камю, С. К'єркегора, Б. Спінози та ін. Більшість авторів орієнтуються у своїх дослідженнях страхів на теорію диференційних емоцій. Ця теорія висвітлює в якості свого центрального положення існування певної кількості базових емоцій, які мають властиві тільки цій емоції характеристики. До базових емоцій відносять радість, страх, гнів. Ці емоції призводять до внутрішніх переживань та мають зовнішні прояви [1].

У класичних теоріях емоцій, до яких відносять дослідження Ч. Дарвіна [2] та периферичну теорію Джемса-Ланге, страх розглядається як вроджена, базова емоція, яка пов'язана з реакцією на зовнішню загрозу. Страх виконує захисну функцію, за допомогою якої людина уникає небезпечних для життя та здоров'я ситуацій. З іншого боку, наявність таких страхів, як страх змін, страх нового, страх проявляти себе у суспільстві та ін., часто заважають людині та несуть деструктивні наслідки.

Класичною роботою з проблеми страхів є робота З. Фрейда «Страх», де визначається досліджуване поняття як психічний стан людини, що пов'язаний з глибокими та тяжкими переживаннями та спонукає до дій, спрямованих на самозбереження. З. Фрейд зазначив, що страх властивий всім живим організмам, впливає на будь-яку функцію тіла і є процесом психосоматичним, який може одночасно проявлятися у тілесних процесах і у душевному переживанні [3].

У своїх дослідженнях Н. Бартель відносить страх до психологічних чинників комунікативного бар'єра. Бар'єр як певні психологічні труднощі, що виникають в процесі спілкування, полягає в значному посиленні страху при взаємодії з іншою людиною. Згідно з психологією відносин В.М. Мясищева [4], у класифікації «бар'єрів» особистісний аспект є визначальним. Виокремлюють бар'єри відображення (результат викривленого сприйняття себе, партнера або ситуації) та бар'єри ставлення (результат неадекватного ставлення до себе, до партнера, до ситуації). Як приклад, визначимо деякі фактори як передумови страху спілкування і взаємодії, а саме: різниця стилів спілкування, різниця характерів, непередбаченість реакції, мотиваційний бар'єр співбесідників, різниця соціального статусу, невпевненість людини у свої знаннях теми розмови, низька самооцінка, сором'язливість висловити свою точку зору, страх бути осміяним. Слід зазначити, що психологічний бар'єр як психологічний стан проявляється в пасивності, частіше неадекватній, яка прямо перешкоджає виконанню певних дій.

Психологічні бар'єри у спілкуванні часто виникають суб'єктивно і непомітно та можуть не відчуватися самою людиною, але сприймаються співбесідниками. Тому для дорослої людини є особливо актуальною тема подолання страхів для якісної та ефективної взаємодії з оточенням. Одним із варіантів психокорекційної роботи є психологічний тренінг, який включає методи роботи особистісного та міжособистісного характеру, дозволяє працювати з особистістю через глибинні внутрішні структури.

Психокорекційна робота повинна базуватись на звільненні від страху та підвищенні рівня самооцінки, в наслідок чого людина стає більш самоусвідомлена, впевнена в собі та своїх силах, підвищується рівень

комунікабельності та вмотивованості у взаємодії з оточенням. До основних завдань такої роботи відносять аналіз переваг і недоліків особистості, спрямований на формування почуття довіри до власного «Я», регуляцію та балансування емоційних станів, набуття адекватних навичок комунікації, відпрацювання навичок впевненої поведінки та комунікації, опанування психологічними методами, спрямованими на створення позитивного образу «Я».

Підсумовуючи, слід зазначити, що саме страх є фактором виникнення психологічних бар'єрів. За страхами приховуються не тільки травматичні події для самого суб'єкта, але й тягар соціальних стереотипів. Психологічна корекція страхів повинна базуватись не лише на роботі зі свідомою та несвідомою сферами особистості людини. Особливо важлива та необхідна просвітницька робота з мікро та макросередовищем по розвіюванню стереотипів, що призводять до виникнення особистісних проблем.

Список використаних джерел:

1. Емоція [Електронний ресурс]. Вікіпедія: вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Емоція (дата звернення: 30.10.2020).

2. Василега О.Ю. Теоретико - методологічні аспекти вивчення проблеми страху в психології. *Молодий вчений*: наук. журн. 2015. № 7. С 100 – 102.

3. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции / Изд. подгот. М.Г. Ярошевский. Москва: Наука, 1989. 455 с.

Мясищев В.Н. Психология отношений. Москва: МПСИ, МОДЭК, 2011. 400 с.

Золотаренко Тетяна Олександрівна,
студентка 1 курсу магістратури,
спеціальності «Початкова освіта»
НПУ ім. М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
Васютіна Тетяна Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, професор,
кафедра педагогіки і методики початкового навчання
НПУ ім. М.П. Драгоманова

ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ В УМОВАХ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Особливість педагогічної діяльності вимагає від вчителя забезпечення успішної інформаційної взаємодії, що сприяла би якісному вирішенню

конкретних питань. Водночас, хибні, необґрунтовані педагогічні дії та слова спричиняють серйозні втрати, адже об'єкт помилки є людська особистість. Саме тому формуванню комунікативних навичок майбутніх учителів під час навчання у ЗВО необхідно приділяти особливу увагу, а за умовах карантинних обмежень та ситуації дистанційного навчання, формувати здатності до комунікації у різних форматах (off-line та on-line), а також організації такої взаємодії з учнями у майбутньому.

Огляд інформаційних джерел, що стосуються сутності комунікативних навичок, особливостей їх формування та інших аспектів показав, що існує велика кількість наукових праць з даного питання. Зокрема, досліджувалися: культура педагогічного спілкування й комунікативна майстерність учителя (Л. Виготський, І. Зязюн, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.); зміст і структура педагогічного спілкування (Г. Андреєва, Б. Ломов, С. Максименко, П. М'ясоїд, Б. Паригін, П. Петровська, В. Семиченко та ін.); психологічні механізми (О. Головаха, Е. Коваленко, Н. Паніна та ін.); комунікативні вміння вчителя та їх структурні компоненти (В. Абрамян, О. Бодальова, Н. Бутенко, А. Годлевська, В. Кан-Калик, А. Капська, О. Леонтьєв, Л. Савенкова, Т. Фатихова та ін.), технології розвитку комунікативної компетентності вчителя (М. Забродський, М. Коць, О. Мерзлякова та ін.). [2] Такий активний науковий інтерес спричинений значущістю проблеми для професій типу «людина-людина», до яких належить і вчитель. Узагальнення інформації дозволяє визначити змістовий компонент поняття «комунікативні навички», що трактується, як «автоматизовані свідомі дії, що сприяють швидкому відображенню в свідомості особистості комунікативних ситуацій, визначають успішність сприйняття, розуміння об'єктивного світу й відповідного впливу на нього в процесі спілкування» [1].

За умов дистанційного навчання, можливостей для комунікації поза межами інтернет-мережі стає менше. Водночас, за такої ситуації, спілкування часто видозмінюється до написання листів, письмових відповідей на питання семінарських занять і т.п. Усе це ускладнює процес підготовки фахівця до ситуації постійної комунікативної активності, як вимоги майбутньої професійної діяльності. Один з варіантів вирішення цього питання можна отримати в сервісах платформ для дистанційного спілкування (Zoom, Google Meet, Skype, Google Hangouts, Google Duo, Proficonf, Appear.in та ін.). Організація відео конференцій допомагає заповнити потребу у практиці спілкування і водночас демонструє можливості віддаленого навчання, які студенти надалі зможуть використати під час власної викладацької діяльності.

Окрім цього, формуванню комунікативних навичок у студентів спеціальності «Початкова освіта» сприятиме використання групової роботи

та дидактичних ігор (де будуть програватися конкретні ситуації з реалій майбутньої педагогічної діяльності).

Таким чином, формування комунікативних навичок майбутніх учителів початкової школи можливе, за умов дистанційного навчання, використовуючи сервіси для організації on-line спілкування. Окрім цього, варто пам'ятати про важливість такої діяльності для якісної підготовки фахівця в галузі освіти, оскільки удосконалення навичок комунікації у форматі віддаленого навчання – це поєднання базових вимог та викликів сучасності до майбутнього педагога.

Список використаних джерел:

1. Кліш П. А., Хом'як А. П.Комунікативні вміння й навички як важлива складова професіоналізму педагога. *Педагогічний пошук*. 2017. № 3. С. 15-17. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pedp_2017_3_6

2. Паршук С. М., Круглова Н. С. Педагогічна комунікація як складова професійної ідентичності майбутніх учителів початкової школи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2015. № 5. С. 318-325. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pednauk_2015_5_41

Камишна Анастасія Петрівна
студентка 1 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

МОВНИЙ РОЗВИТОК ЯК ЧИННИК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКА В УМОВАХ НУШ

Основний пріоритет у питанні освіти дитини на етапі підготовки до школи і вцілому періоду дошкільництва належить всебічному розвитку дитини. Цей процес забезпечує успішність навчання дитини та попереджає, що педагоги і батьки, діти яких ідуть до школи, мають піклуватися про рівень сформоваості загальних здібностей та якостей особистості, необхідних для здійснення принципово нової для них навчальної діяльності. Готовність дошкільника згідно Базового компоненту дошкільної освіти повинна орієнтуватись на критерії оцінки та відповідати вимогам дошкільної готовності дитини. Це передбачає емоційний, пізнавальний, фізичний та особистісний розвиток дитини, готовність до взаємодії з довколишнім світом, розвиток специфічних видів діяльності дошкільників, які є фундаментальними для дошкільного дитинства та сприяють і забезпечують адаптацію дитини до

нового соціального статусу школяра. В умовах сучасності на етапі розвитку інтеграційних процесів в системі освіти глобального значення набуває проблема мовленнєвої готовності дітей до навчання.

Вчені К. М. Мельниченко [2] та А. В. Степанова [3] пов'язують мовленнєву готовність дітей до школи з формуванням у них комунікативно-мовленнєвих навичок. У своїх працях вони зазначають, що комунікативну готовність можна розглядати з декількох сторін: а) як певну сформованість у дітей правильних уявлень про норми, етику поведінки, б) як дотримання дитиною загальноприйнятих правил і норм спілкування, в) як певний рівень розвитку комунікативних навичок: вміння вислухати, висловитись, домовитись, г) як прояв у ставленні до дорослих поваги, доброзичливості; д) як вміння узгоджувати власні задуми, дії, з метою і бажанням партнерів, розподіляти роботу і координувати дії учасників із загальною метою тощо.

У Базовому компоненті комунікативну складову позиціонують як освітню лінію «Мовлення дитини». Вона містить наступні складові: звукову культуру мовлення, фонетичну компетенцію, словникову роботу, лексичну компетенцію, граматичну правильність мовлення, граматичну компетенцію, зв'язне мовлення та діалогічне мовлення, діалогічну компетенцію, монологічне мовлення, монологічну, мовленнєву та комунікативну компетенцію. Опанування цієї освітньої лінії визначає мовленнєву готовність дитини до навчання у школі згідно вимог Базового компоненту дошкільної освіти. Зважаючи на змістовність даної програми, передбачено формування у дитини психологічних процесів та саморегуляції, які є підґрунтям для розвитку мовленнєвої готовності [1].

Психологічна готовність дитини до навчальної діяльності – це один із основних підсумків розвитку психіки у дошкільному віці. Сучасне суспільство висуває до процесу виховання та навчальної діяльності достатньо високі вимоги, які, з одного боку, мотивують знаходити інноваційні та ефективні психолого-педагогічні методи, що будуть відповідати вимогам суспільної дійсності. А, з іншого, – демотивують в плані навчального зростання та мотивації. У цьому аспекті питання готовності дітей дошкільного віку до навчання у середньому освітньому закладі набуває особливого значення. Його вирішення пов'язане з визначенням основних цілей і принципів організації навчально-виховного процесу в дошкільних установах. У той же час, розгляд даної проблеми формує якість навчання дітей у школі [4].

Таким чином, мовленнєва підготовка дітей до школи передбачає оволодіння практичними мовленнєвими навичками, вдосконалення комунікативних форм і функцій мовлення, формування його усвідомлення. Вона охоплює весь період перебування дітей у дошкільному навчальному закладі і визначається програмами з розвитку мовлення та навчання дітей

рідної мови. Мовленнєва підготовка — це змістовий аспект навчання рідної мови. Варто зазначити, що поняття «мовленнєва готовність» на сьогодні охоплює цілісну систему властивостей і якостей, якими має оволодіти дошкільник на різних рівнях розвитку: фізичному, фізіологічному, психічному та психологічному. Ґрунтовний теоретичний аналіз проблеми мовленнєвої готовності дітей з нормальним мовленнєвим розвитком показав, що вона є достатньо дослідженою в лінгводидактичному аспекті та недостатньо вивченою в аспекті логопсихологічному. З огляду на збільшення кількості дітей з порушеннями мовлення, які йдуть до школи, та підвищення вимог до вступу в школу, вважається доцільним більш глибоко вивчити феномен мовленнєвої готовності з логопсихологічного боку, враховуючи сучасні дослідження психології, нейропсихології, психолінгвістики, нейролінгвістики, логопатології.

Список використаних джерел:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред та упоряд. О.Л.Кононко. Київ: Світич, 2008. 430 с.

2. Мельниченко К. М. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання у школі. Одеса: ПНЦ АПН України, 2003. 335 с.

3. Степанова А. В. Вікова психологія: Навч.посіб. Київ: Академвидав, 2006. 360 с.

4. Українське дошкілля. Програма виховання та навчання дітей в дошкільних закладах / Укладачі: Дідух О.В., Білан О.І. Львів, 2010.

Коломієць Юрій Георгійович
студент І курсу магістратури
спеціальності «Психологія»
Національний педагогічний університет
імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П. Драгоманова

ВЕРБАЛЬНІ ТА НЕВЕРБАЛЬНІ ЗАСОБИ ВПЛИВУ У ПРАКТИЧНІЙ РОБОТІ ПСИХОЛОГА

Останнім часом така наука як соціальна психологія підкреслює, що необхідно активніше розробляти методи психологічного впливу потім, щоб

управляти діяльністю різних груп, колективів і окремих особистостей. Розуміння значущості використання психологом вербальних та невербальних засобів спілкування істотно підвищує ефективність і привабливість психологічного консультування і, навпаки, їх відсутність неминуче викликає труднощі. Слід зазначити, що в низці проведених досліджень підкреслювалась роль вербальних та невербальних засобів, (Н.В. Чепелєва, І.А. Зязюн, В.А. Семиченко, Н.П. Спаськівська, І.І. Риданова, Л.Е. Орбан-Лембрик, Н.Ю. Бутенко, Н.П. Волкова, А. Піз).

Згідно з Г.А. Ковальовим, психологічний вплив – процес, який реалізується в ході взаємодії двох і більше систем і результатом якого є зміна в структурі (просторово-часових характеристиках), стані хоча б однієї з цих систем [3]. Тоді як В. Н. Куликов пропонує розглядати психологічний вплив як здійснюваний за допомогою мови і немовних засобів вплив одного індивіда на психіку іншого індивіда або групи [1]. У процесі психологічного впливу завжди задіяні дві суб'єктні сторони – та, що надає вплив, і та, що піддається впливу. При цьому, головною метою впливу є спонукання людей до виконання певних дій. Але Д. В. Василенко вважає, що, для того, щоб люди стали виконувати ці дії, вони повинні бачити в них вигоду або особистісний сенс [1].

Техніка психологічного консультування – це теж засіб впливу, але консультанта на клієнта; це засіб зміни психологічного світу клієнта. У нашій роботі ми розглянемо вербальні та невербальні способи психологічного впливу на особистість.

Вербальні засоби впливу належать до числа повсюдно застосовуваних і найбільш добре вивчених. Саме вони є основними складовими таких основних видів психологічного впливу, як навіювання, переконання, зараження, уподібнення і маніпулювання. Проте при всій поширеності цього засобу спілкування і впливу слід розуміти, що власне про вербальний вплив поза присутності інших компонентів мова йде в обмеженому числі ситуацій. Так, навіювання – це безконфліктне прийняття інформації клієнтом при зниженні її свідомого аналізу і некритичному ставленні з опорою на механізми – фонетико-фонологічний, лексичний, синтаксичний, макроструктурний (згідно з уявленнями В.М. Бехтерева, К. І. Платонова, Т.М. Дрідзе та ін.). Щодо переконання, то його розуміють як звернення клієнта до власного критичного судження шляхом відбору, логічного впорядкування фактів і висновків на підставі особистого досвіду. Іноді виокремлюють ще й інформування, як найбільш нейтральну для особистості клієнта подачу інформації, коли увага не фіксується на завданні психологічного впливу на клієнта і зберігається ілюзія свободи визначення ставлення об'єкта до змісту повідомлення. Ми, однак, вважаємо, що

інформування не може бути віднесено до видів впливу, оскільки воно є сутністю процесу комунікації, в якості однієї зі складових спілкування в системі «консультант-клієнт», як контексту і способу впливу.

Невербальна комунікація – це основоположний навик ефективної людської комунікації і базова складова взаємодії психолога і клієнта. Невербальне спілкування відіграє важливу роль при встановленні контакту з клієнтом упродовж першої зустрічі і для підтримки контакту протягом усього процесу консультативної взаємодії. Невербальні прояви клієнта виявляють справжні емоції і міжособистісні реакції, адаптивне вираження яких є важливою складовою терапевтичної зміни. Невербальні прояви психолога не менш важливі; вони можуть сприяти відкритості клієнта і дослідженню його проблем, але можуть також призводити до недовіри і ухилення від терапевтичної взаємодії.

Невербальні прояви більш спонтанні, ніж вербальні, саме тому їх важче контролювати. Мова тіла не тільки передає те, що ми хочемо висловити, але і видає те, що ми хотіли б приховати. Через мову тіла, який в чималому ступені ми використовуємо неусвідомлено, більш безпосередньо і правдиво виражається людська особистість, її потреби і відносини.

Невербальна комунікація забезпечує низку важливих функцій в ході найперших зустрічей між людьми. Три функції є центральними для встановлення раппорта: збір інформації один про одного; прояв наміру до співпраці і дружелюбність і регуляція і вплив на міжособистісне залучення.

Далі розглянемо компоненти невербальної комунікації, сигнали і смисли, які вони можуть мати в терапевтичній взаємодії.

Візуальний контакт. Погляд-це важливий елемент у встановленні відносин і формуванні емоційної залученості співрозмовника. Зустрітися поглядами – значить відкрито проявити інтерес, увагу, зрозуміти, встановити контакт. Згідно з М. Коццоліні, в соціальних ситуаціях під час слухання людина використовує погляд, щоб доповнити побаченим інформацію, яку почула. «Зоровий контакт – це основний елемент, що створює інтимність відносин, поряд з близькістю в просторі, посмішкою і тоном голосу. Такі фактори, як залежність і потреби в приєднанні, прийнятті та схваленні, виражаються за допомогою комунікативних патернів, що характеризуються збільшенням частоти погляду суб'єкта на співрозмовника, від якого очікується таке ставлення... те, як інші дивляться на нас, як довго і наскільки часто, впливає на нашу емоційну і поведінкову реакцію» [4].

Важливою є і лицьова експресія. Однак далеко не завжди людина хоче показувати свої справжні почуття до іншої людини, тому всі ми свого часу навчилися відстежувати і контролювати наші лицьові вирази. Разом з тим прояв спонтанних почуттів або сильних емоцій стримати дуже непросто.

Голос є важливим засобом вираження цілого діапазону суб'єктивних почуттів і смислів. «Хоча люди сприймають емоції за допомогою всіх органів чуття, результати деяких досліджень показують, що слух забезпечує більш точне розрізнення емоцій, ніж зір» [2].

Почуття гумору і заразливий сміх – якості, які високо цінуються в людському спілкуванні. Жарти і сміх в психотерапії рідкісні, але цілком можливі, особливо на її завершальному етапі, адже гумор є однією з зрілих захистів і може відображати прогрес в лікуванні. Позіхання – це свідчення нестачі інтересу і / або втоми, що приховуються або явно проявляються співрозмовником. Воно може також висловлювати і нудьгу, роздратування або зневагу. Жест сигналізує іншій людині про своє ставлення і наміри. Активна жестикуляція в людському спілкуванні часто відображає позитивні емоції і сприймається як прояв зацікавленості і дружелюбності.

Висновки. Отже, ми вивчили вербальні та невербальні методи психологічного впливу на людей. Виявляється, що впливати на людину можна не тільки словами, а й рухами і самою подачею інформації. Тренінг комунікативних навичок покликаний лише звернути увагу майбутнього психолога-консультанта або психотерапевта на значення мови тіла в терапевтичній комунікації, проте тільки в ході подальшої клінічної практики терапевт повною мірою усвідомлює свої характерні невербальні прояви і те, як вони можуть впливати на процес його взаємодії з клієнтами.

Список використаних джерел:

1. Василенко, Д. В. Психологическое воздействие как объект научного изучения [Электронный ресурс]. *Сборник научных трудов Северо-Кавказского гос. тех. ун-та. Серия “Гуманитарные науки”.* №2 (14). 2005. URL : http://www.ncstu.ru.

2. Дарвин Ч., Экман П. О выражении эмоций у человека и животных. СПб. : Питер, 2013. 190 с.

3. Ковалев Г. А. О системе психологического воздействия (к определению понятия). *Психология воздействия (проблемы теории и практики)* : сб. науч. тр. / под ред. А. А. Бодалева, Г. А. Ковалева. М. : Наука, 1989. С. 4–5.

4. Коццолини М. Невербальная коммуникация. Теории, функции, язык и знак. Харьков.: Гуманитарный центр, 2009. 190 с.

5. Куликов В. Н. Прикладное исследование социально-психологического воздействия. *Прикладные проблемы социальной психологии*. М. : Наука, 1983. С. 158–172.

Мартинчук Кристіна Олександрівна
студентка 1 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Лушин Павло Володимирович,
доктор психологічних наук, доцент,
кафедра загальної і соціальної психології та психотерапії
НПУ імені М.П.Драгоманова

СПІЛКУВАННЯ ЯК ЧИННИК ГАРМОНІЙНИХ СТОСУНКІВ У СІМ'Ї

Спілкування – основна діяльність людини у будь-яких галузях її життя. Найбільш затребуваним, таким, що вибудовує стосунки, створює мікроклімат, є *спілкування у сім'ї.* Від якості спілкування залежить якість стосунків усіх членів сім'ї: чоловіка та дружини, батька та матері, батьків та дітей, а також дітей між собою. Відомий факт, що члени родини, які мають правильно організоване спілкування, упевнені в собі, натхненні, успішні, урівноважені тощо. Натомість ті, які не мають, – тривожні, не впевнені у собі та своїх діях, легко піддаються впливу, навіть, частіше хворіють.

Зарубіжні та вітчизняні вчені, психологи, такі як І. Гончаренко, В. Сухомлинський, А. Теплюк, А. Варга, Е. Еріксон, Д. Віннікот, Ф. Долипо, К. Роджерс, О. Семенчук, Ю. Савченко, Ю. Савонік, А. Адлер, Р. Дрейкус, А. Макаренко, А. Ковальов, З. Фрейд, Д. Віннікот та інші стверджували, що становлення гармонійних стосунків у сім'ї залежить від можливості успішного розв'язання проблем спілкування між членами родини. Тобто розвиток сім'ї залежить від: методів вирішення конфліктів, особливостей комунікації між членами родини, умов взаємодії для створення відносин із соціальним оточенням. Міжособистісне спілкування у сім'ї дає можливість обмінюватися інформацією, узгоджувати дії, встановлювати та розвивати стосунки між особистостями.

Дослідження вітчизняних і закордонних авторів Боулбі Дж., Пермякової В. А., Пилиповського В. Я. доводять вирішальність та значущість ролі спілкування у психічному розвитку дитини та формуванні її особистості. Вони вивчали такі явища, як материнська депривація, госпіталізм, феномен «дефіциту спілкування». У спеціальних формувальних експериментах вивчали розвиток потреби спілкування у дитини та порівнювали дітей, які виховуються в сім'ї [1], [3], [4].

О. Семенчук стверджує, що взаєморозуміння – основа стосунків у родині. Тому у кожного члена родини є два обов'язки: 1) ділитися інформацією про себе, щоб його правильно розуміли; 2) уважно прислухатися до інших, щоб краще зрозуміти їх. Саме невиконання хоча б одного з цих обов'язків веде до порушення зв'язку між членами сім'ї, до частих проявів негативних емоцій, суперечок та сварок [6].

Для гармонійних стосунків між батьками та їх дітьми перші мають вибудовувати спілкування так, щоб враховувалися індивідуальні особливості дитини, її морально-етичні, емоційні потреби. У спілкуванні з дітьми батьки передають інформацію про зміст цінностей, на які треба орієнтуватися. Для реалізації викладеного вище необхідне *правильно організоване спілкування.* Ю. Савонік пропонує прийоми «ефективного спілкування»:

• Під час спілкування з дитиною не займатися іншою роботою – вона може подумати, що нецікава батькам.

• Очі батьків мають бути на рівні очей дитини.

• Мова тіла має демонструвати, що батьки уважно слухають дитину.

• Під час розмови варто підтримувати дитину поглядом, усмішкою, обіймами.

• Тон батьківського мовлення має бути спокійний та довірливий.

• Необхідно робити паузи, давати дитині змогу подумати, помовчати. Не вимагати негайної відповіді [5].

Лемко Г. наголошує, що міжособистісне спілкування у сім'ї допомагає встановленню доброзичливих, правдивих і щирих стосунків з дітьми; розвивати і доповнювати позитивні сімейні традиції та звичаї; виховувати дітей позитивними прикладами родоводу та сім'ї. Одночасно сім'я задовольняє і найважливіші потреби особистості, важливість яких безперервно зростає: потреба в довірливому спілкуванні, співучасті, співпереживанні [2].

Отже, правильно вибудоване спілкування є основним чинником гармонійних стосунків у сім'ї. Вважаємо, що значна увага у вихованні та навчанні має приділятися саме особливостям спілкування. Тоді діти зростатимуть з розумінням як їм будувати спілкування з однолітками, з батьками, у майбутньому – із власною сім'єю (дружиною/чоловіком, дітьми тощо). Тому, батьки мають більше приділяти уваги дітям і активніше з ними спілкуватися. У закладах освіти обов'язково має бути дисципліна із основ спілкування. Адже тільки гармонійні та щасливі сім'ї можуть будувати гармонійну та щасливу країну.

Список використаних джерел:

1. Боулби Дж. Создание и разрушение эмоциональных связей ; пер. с англ. В.В. Старовойтова. М. : Академ. Проект, 2004. 232 с.

2. Лемко Г. Спілкування як принцип взаємодії батьків і дітей. *Materialy V Miedzynarodowej naukowipraktycznej konferencji «Kluczowe aspekty naukowej dzialalnosci – 2009».* Volume 6. Pedagogiczne nauki. Przemysl «Nauka i studia», 2009. S. 96–98.

3. Пермякова В. А., Мастюкова Е. М. Индивидуально-типические особенности обучаемости детей с нарушениями умственного развития: учеб. пособие. Иркутск, 1993. 111 с.

4. Пилиповский В. Я. Критика современных буржуазных теорий формирования личности. М. : Педагогика, 1985. 160 с.

5. Савонік Ю. Вчимося спілкуватися з дитиною. Тренінг для батьків. *Дошкільне виховання*. 2015. № 9. С. 25–27.

6. Семенчук О. П’ять мов любові. Тренінг для батьків. *Дошкільне виховання*. 2014. № 6. С. 21–24.

Молочко Ярослав Анатолійович,
студент IV курсу бакалаврату
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Кушмирук Євгенія Сергіївна
старший викладач кафедри
психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П.Драгоманова

РОЗУМІННЯ ПРИРОДИ ТА ХАРАКТЕРУ КОМУНІКАЦІЇ В ТЕРАПЕВТИЧНИХ ВЗАЄМОСТОСУНКАХ У СУЧАСНІЙ ПСИХОАНАЛІТИЧНІЙ ПАРАДИГМІ

Психіка аналітика виступає для нього єдиним джерелом знання про пацієнта. Це так, навіть, коли він спостерігає пацієнта як такого, що належить до зовнішнього світу. Процеси сенсорного сприйняття стають осмисленими та інформативними через їх психічне відтворення у вигляді відчуттів, сприймань, мнемічних реєстрації, почуттів та образів, що відображають формуючий психіку потенціал людини. Вони породжують суб'єктивні переживання, які протягом всього життя залишаються єдиною інформацією як про зовнішній, так і про внутрішній світ, що є в розпорядженні аналітика. Це зумовлює суб'єктивність всього його сприйняття та усіх його реакцій у взаємодіях між його власним «Я» і об'єктним світом [2, с.15].

Спостереження іншої людини означає спостереження її в особистому світі її власних переживань, куди спостерігач входить як такий, що

сприймається приналежним до зовнішнього світу. Близького знайомство з іншим індивідом можна досягнути лише за допомогою вступу з ним в емпіричні взаємодії, в яких мобілізуються спрямовані на об'єкт і виникаючі на нього реакції, що несуть інформацію про особисті сенси і мотивації [1, с.446]. Дане питання вивчало багато вчених-психоаналітиків, а саме: З.Фрейд, Х.Дейч, О.Кернберг, В.Райх, В.Техке та інші. Проаналізувавши їхні праці можна зазначити, що розуміння в науковому сенсі досягається через отримане в результаті навчання та інтегративне використання різноманітних емоційно заряджених і раціональних інтерпретацій у психіці спостерігача, що називаються відгуками.

На відміну від знання, одержаного через виняткове використання раціональних відгуків спостерігача на суб'єкт, знання, що отримується через інтегративне використання тотальності власних психічних відгуків як реакцій на досліджувану особистість, не може бути представлене з чисельною точністю, і пряма причинність між феноменами, що спостерігаються, може бути заміщена менш ригідною концепцією детермінізму.

Можна припустити, що існують сфери спостереження та дослідження, в яких адекватне знання може бути отримане лише у формі розуміння, на відміну від інших сфер знання, що в основному є пояснювальними за своєю природою. Специфіка психоаналізу в тому, що він є наукою розуміння, в якій максимально використовується психіка спостерігача як джерело інформації щодо динамічних проявів в психіці іншої людини [1. с.449].

Хоча аналітик з самого початку афективно реагує на нового пацієнта як відповідальний професіонал, спочатку він буде приділяти багато уваги своїм раціональним відгукам, які представлені у вигляді збору фактичних і історичних відомостей про пацієнта, а також враженнь про його фізичну зовнішность і поведінку.

Та частина відгуків аналітика на вербальні та невербальні повідомлення пацієнта, яка традиційно приймалась як така, що формує основу для наукового знання, зазвичай складається із реєстрації та накопичення фактів про іншу людину, які можна спостерігати та перевірювати, а також із спроб виведення логічно несуперечливих дедукцій та висновків на основі цих фактів. Вони сприймаються як ті, що представляють «об'єктивну» реальність та не є забрудненими суб'єктивними відчуттями і оцінками спостерігача. Вони вибудовують каркас реального знання про пацієнта та історії його життя, з яким можуть порівнюватися і співвідноситися поточні спостереження.

У психоаналізі ці відомості вважаються лише попередніми для розуміння, хоча вони і є необхідними, утворюючи каркас і структуру для афективно значимої інформації, дозволяючи реалізувати порівняння отримуваних даних із загальним знанням, що стосується справи, і забезпечуючи

дослідницький майданчик для інсайтів та висновків, незахищений від дії недоступних свідомості суб'єктивних факторів в аналітиці [1, с.453].

В свою чергу, сучасна теорія психоаналізу виокремлює, окрім раціональних відгуків, ще й афективні. Афективні відгуки - це емоційно забервлені реакції аналітика, що виникають у відповідь на прояви клієнта. Разом з цим, варто зауважити, що всі ті переживання психоаналітика, що пов'язані зі сприйняттям пацієнта, є його відгуками і його психічними змістами, а не відгуками і психічними змістами пацієнта. Пацієнт з'являється в психічному світі переживань аналітика, і аналітик, будучи поверхнево мотивований своїм професійним інтересом, а більш базисним чином - своїми об'єктно-пошуковими і реактивними у відношенні до об'єкта імпульсами, починає не тільки реагувати на пацієнта, але також реєструвати ці відгуки як такі, що містять інформацію про пацієнта. Поступово активізується тотальна сприйнятливість, чуттєвість аналітика до пацієнта, що призводить до зростаючої акумуляції реєстрованих відгуків, які, крім того що містять інформацію про пацієнта, також залежать від структури та історії власного психічного світу переживань аналітика і визначаються ними. Як вже було зазначено, найбільш корисними, з точки зору розуміння, є ті відгуки аналітика на пацієнта, які є афективно зарядженими і, таким чином, наповнені суб'єктивним сенсом для однієї або обох сторін в аналітичній комунікації [1, с.456].

Аналітик постійно відчуває афективні відгуки як реакцію на свого пацієнта, що доступні для його свідомого власного «Я» і які можуть використовуватися як джерело інформації щодо обох сторін. Унікальні та тривалі за своєю сутністю психоаналітичні стосунки є грунтом для виникнення афективних відгуків аналітика. Об'єктно-пов'язані, афективно заряджені реакції людей один на одного є об’єктно-пошуковими, тобто такими, що містять у собі певні очікування та нереалізовані потреби. Варто зауважити, що успішність психоаналітичного процесу визначається та прямо залежить від критичного ставлення аналітика до своїх афективних відгуків. В інакшому випадку, підвищується вірогідність виникнення контрпереносу, помилок диференційної діагностики та неточностей у виборі фазово-специфічного підходу терапевтичної роботи, що може негативно вплинути на процес психоаналізу.

Отже, сучасна психоаналітична парадигма визначає процес комунікації як зіткнення об’єктно-пошукових процесів двох індивидів одне з одним. У терапевтичних стосунках особлива увага приділяється різноманітним емоційно зарядженим і раціональним інтерпретаціям у психіці аналітика, що називаються відгуками. У психоаналізі прийнято виділяти дві категорії відгуків - раціональні, тобто такі, що містять фактичну об’єктивну інформацію, та афективні, тобто такі, що пов’язані з суб’єктивними

емоційними реакціями аналітика, що виникають у відповідь на клієнта. Останні виступають для аналітика джерелом інформації про клієнта. Різні відгуки аналітика на пацієнта, як раціональні, так і афективні, в ідеалі мають інтегруватися в тотальний відгук, що є рівносильний більш-менш точному проникненню всередину і розумінню психічного світу переживань пацієнта, яким він виявляється у взаємодіях з аналітиком.

Список використаних джерел:

1. Тэхкэ Вейкко. Психика и ёё лечение: Психоаналитический подход. Москва : Канон-Плюс, 2012. 502 с.

2. Мак-Вильямс Нэнси. Психоаналитическая диагностика. Москва: Клас, 2016, 592 с.

Орєхова Ірина Вікторівна,
вчитель-методист вищої категорії,
директор ліцею №144 ім. Г. Ващенка м.Києва

Науковий керівник:
Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П. Драгоманова

КОНЦЕПЦІЯ НУШ ЯК СЕРЕДОВИЩЕ ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧАСНИКІВ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ МЕТОДАМИ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ

Актуальність теми дослідження обумовлена тим, що динамічні суспільні зміни, що відбуваються в житті нашої країни, світу мають суттєвий вплив на стан освіти та діяльність навчальних закладів, функціонування та розвиток яких залежить від сукупності факторів впливу. Як засвідчує практика, освіта переходить на нову структуру та зміст, що потребує створення принципово нових моделей управління, які дозволяють опрацьовувати цілісну концепцію освітньої сфери з урахуванням вимог, особливостей і можливостей конкретного навчального закладу. Реформування передбачає інноваційні підходи до удосконалення функцій та методів ефективного керівництва, впровадження вдосконаленої етики стосунків, заснованих на партнерстві та взаємодії.

Стратегія Нової української школи ґрунтується на новому рівні побудови взаємовідносин між всіма учасниками освітнього процесу: учнями, педагогами, батьками та громадськими організаціями. З огляду на сучасні

освітні тенденції, концептуальні засади НУШ пропонують педагогам приєднатися до впровадження двох фундаментальних новацій - компетентнісної парадигми освіти й педагогіки партнерства. Удосконалений зміст сучасної освіти, засвідчують розробники, побудований на співробітництві, основні положення орієнтують вчителів, батьків на особистісний розвиток кожного учня, на ціннісне ставлення до дітей. Як результат, основу педагогіки співпраці становлять: а) суб'єкт-суб'єктні стосунки, б) партнерське спілкування, взаємодія та співпраця всередині педагогічного колективу, між учнем і батьками, в) об'єднаність спільними цілями та прагненнями, г) добровільність й зацікавленість рівноправними учасниками освітнього процесу, д) відповідальність за результат.

Стратегія НУШ пропонує переосмислення значення вчителя. Ця ідея ґрунтується на удосконаленні професійного мислення педагогів та підбору цілеспрямованих дій:

а) систематичному аналізі доцільності власної педагогічної діяльності, в тому числі, орієнтованої на самоосвіту;

б) моніторингу результативності своєї роботи.

В умовах сучасного державотворення до базових тенденцій розвитку освіти П.О.Осадчий виокремлює:

- пріоритетність загальнолюдських цінностей і гуманістичного спрямування й водночас неприпустимість національного нігілізму;
- активізація суспільних і державних зусиль для виведення освіти на рівень міжнародних стандартів і досягнень у цій сфері;
- розвиток освіти на підставі новітніх психолого-педагогічних технологій;
- перехід від принципів авторитарної, заідеологізованої педагогіки, нівелювання природних індивідуальних особливостей усіх, хто навчається;
- кардинальна перебудова управління сферою освіти через її демократизацію, децентралізацію, створення регіональних систем управління навчально-виховними закладами

В основу сучасної концепції покладені свобода вибору і відповідальність у взаєминах між учасниками навчально–виховного процесу. Першочерговим викликом педагогіки партнерства, які постають перед сучасним вчителем – працювати в оновленому режимі вільного вибору. Адже, бузумовно, для продуктивної роботи доцільним є навчити учнів такому типу співпраці як «взаємодомовленість». Перевага домовленості полягає в тому, що її не можна розірвати односторонньо. В даному випадку ми розглядаємо навчальну діяльність як платформу, де учасники навчально-виховного процесу мають змогу висловити свої очікувані результати та завдання, які готові виконати для їх реалізації і одночасно вислухати рекомендації та сприйняти думку іншої сторони.

Саме через спілкування з батьками, вчителями, вихователями, однолітками ми вчимо дитину домовлятися. Зокрема, педагогіка партнерства, в тому числі і в управлінській діяльності, базується на засадах толерантності, що означає доброзичливе та терпиме ставлення до навколишніх подій та оточуючих.

Отже, в основі Концепції НУШ - спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними й зацікавленими спільниками, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідають за результат. Управління навчальними закладами базується на основі тенденцій, які взаємопов'язані з певними закономірностями, специфікою та принципами діяльності. Тенденції розвитку управління навчальними закладами визначаються розвитком і функціонуванням державного управління, соціальними та економічними процесами в суспільстві. Але головним фактором, що впливає на управлінські процеси в навчальних закладах, є система освіти України, яка віддзеркалює всі явища, що відбуваються у державі та за її межами.

Список використаних джерел:

1. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. 2-ге вид., доп. Київ : Голов. ред. УРЕ, 1986. 800 с.

2. Осадчий П.О. Розвиток цільових функцій управління на різних рівнях організації середньої освіти. *Імідж сучасного педагога*. 2000. №3. С.9-11

3. Освітній менеджмент : навч. посіб. / за ред. Л. Даниленко, Л. Карамушки. Київ: Шкільний світ, 2003. 400 с.

Підопригора Ярослава Сергіївна
студентка IV курсу бакалаврату,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Бондарчук Оксана Юріївна
викладач кафедри політичної психології та
міжнародних відносин
НПУ імені М.П.Драгоманова

МЕДІАБЛОГЕРСТВО ЯК ФЕНОМЕН МАСОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

У сьогочасних медіа-реаліях, хто займає перше місце по популярності? Справді, соціальні мережі! І це зовсім не дивно, адже легше дістати телефон,

який у тебе у кишені, та прочитати чи подивитись новини на ньому, ніж піти купити газету, чи ввімкнути телевізор, на якому ще потрібно знайти той самий канал. А вже про спілкування у цих мережах вже і годі говорити – усе наше життя вже там. Усі фото, відео, важливі конспекти, статті, документи – усе пересилаємо через них [1, с. 485].

У сучасної молодої людини обов'язково є її улюблений блогер, на якого вона підписана і за яким стежить. У цих людей, які створюють свої блоги, є своя аудиторія глядачів, так званих «фоловерів», які всіляко підтримують того чи іншого блогера. Саме цей термін – «блогер» уже став буденним та прийнятним для нашого суспільства в обговоренні абсолютно різноманітних тем. Блогерів дуже часто запрошують в якості експертів у різні проєкти, на різноманітні передачі, адже вони відомі люди, «вихідці з народу», які висловлюють свою думку, і ту, в свою чергу, підтримує його аудиторія [4, с. 19-20].

Самі ж власники блогів ідентифікують себе як вагому частину медіапростору, що зазначено дуже правильно. І.Л. Гудінова стверджує, що на сьогоднішній день це є найпопулярнішою та найперспективнішою платформою для інтерактивного спілкування, завданням якої є висловлення та обмін думками, оцінка та обговорення тих чи інших явищ та подій у суспільстві, адже саме за підрахунком кількості коментарів та вподобань визначається популярність того чи іншого блогу [3, с. 235-248].

Автор блогу, тобто блогер – має необмежений спектр свободи дій, думок, розкриття своїх талантів, амбіцій, креативності, саморозкриття і т.д. Чому? Бо блоги не мають усталеної форми, тематики, змісту, обсягу та іншого. Кожен блогер самостійно обирає свою стилістику і це дозволяє йому вести свій віртуальний «щоденник» так, щоб була можливість зберегти свою унікальність, відвертість позицій та думок. Сучасні прихильники даної платформи активно розповідають про свої подорожі, навчання, інтереси, хоббі та вподобання, тим самим підштовхуючи та надихаючи до дій своїх фоловерів [2, с. 66-75].

М.М. Міщенко, до речі, визначила, що головною функцією блогів є комунікація. Вона акцентувала увагу на психологічних механізмах, якими користуються блогери, ґрунтуються на стандартних соціально-психологічних механізмах, бо вони у блогосфері специфічні. Використовуються такі механізми як переконання, навіювання, зараження та наслідування [5, с. 204-207].

Таким чином, ми можемо сказати, що на сьогоднішній день у суспільстві спостерігається стрімкий розвиток комунікативної моделі спілкування з масами в блогерів через блогосферу. Безумовно, ми не можемо розповсюдити такі наші висновки до усіх існуючих блогів, проте, якщо говорити про актуальні та популярні блоги, то така тенденція очевидна.

Список використаних джерел:

1. Garden M. Defining blog: a fool`s errand or necessary undertaking. *Journalism*. 2012. №13(4). p. 485.
2. Амбросимова Е. Е. Видеоблогосфера: построение онтологии предметной области. *Дискурс*. *Научный журнал*. 2017. №8 (10). С. 66-75.
3. Гудінова І. Л. Блог-блогер-блогосфера в психологічних дослідженнях. *Молодий вчений*. 2015. №2. С. 235-248.
4. Ефимов Е. Г. Стереотипы как признак социально-групповой идентичности пользователей блогов. *Публичные пространства и город в эпоху новых медиа: тез. всерос. науч.-практ. конф. "Вторые Нижневолжские чтения", 29-30 мая 2014 г.* / Волгоградский гос. ун-т, Рос. гуманитарный научный фонд, Правительство Волгоградской области. Волгоград, 2014. С. 19-20.
5. Міщенко М. М. Інформаційне суспільство: соціологія та психологія блогерства. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. Харків: НТУ «ХПІ», 2018. Вип. 48 (52). С. 204-207.

Семеліт Олександра Андріївна,
Чевельча Тетяна Романівна,
студентки IV курсу бакалаврату
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Кушмирук Євгенія Сергіївна
ст.викладач кафедри психосоматики та
психологічної реабілітації
НПУ імені М.П.Драгоманова

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ТА ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ СТУДЕНТІВ ПСИХОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Сучасне суспільство висуває до спеціалістів, що працюють у сфері «людина-людина», особливі вимоги, які охоплюють не лише реалізацію професійної діяльності, але й інтеграцію та прояв в ній низки якостей, які вказують на професіоналізм та особистісну зрілість. Зокрема, це стосується професії психолога, яка передбачає безпосередню взаємодію з клієнтом в особливому психотерапевтичному просторі. На основі аналізу літератури ми з'ясували, що вчені виокремлюють низку різних компетенцій, які повинен опанувати спеціаліст. Найбільш вичерпною є модель особистості ефективного

консультанта Р. Кочунаса, що охоплює такі складові: автентичність, відкритість новому досвіду, толерантність до невизначеності, прийняття особистісної відповідальності, особистісна ідентичність, постановка реалістичних цілей, розвиток самопізнання та емпатії – кожна із цих складових характеризує низку професійних та особистісних якостей [4]. Зокрема таких як: співпереживання, доброту, чуйність, вміння ідентифікувати та конструктивно проявляти емоції, безоціночно приймати почуття клієнта, тощо.

Варто зазначити, що у сучасному суспільстві спостерігається тенденція зростання важливості вищеперерахованих якостей, бо вони вказують на рівень особистісної та професійної зрілості спеціаліста, і у такий спосіб характеризують ступінь емоційної (емоційна обізнаність, здатність емоційно відгукуватися на переживання клієнта, адекватно проявляти власні емоції та диференціювати емоційні стани іншого) та комунікативної (володіння різними знаннями, вміннями та навичками, які забезпечують ефективність спілкування) компетентності психолога.

Поняття «комунікативна компетентність» вивчалося багатьма поколіннями вчених-психологів: Г.М. Андреєвою, Г.О. Баллом, В.М. Куніциною, М.Г. Ярошевським, тощо. М.О. Хазанова у своїх працях визначає її як вміння особистості орієнтуватися в об’єкті спілкування для створення прогностичної моделі поведінки співрозмовника, його особистісних характеристик (аналіз самооцінки, типу темпераменту, соціальної спрямованості, тощо) та інших якостей, для спрямування процесу спілкування [1, с. 15-20]. Для психолога комунікативна компетентність є надзвичайно важливою, бо вона дозволяє вибудувати ефективну комунікацію з клієнтом. Оскільки вербальну інформацію, яку подає останній, практично не можна передбачити, то спеціаліст в бесіді повинен: бути особливо гнучким, використовувати ряд комунікативних технік і стратегій, адекватно оцінювати емоційні реакції та аналізувати невербальні сигнали, створювати простір для позитивного сприйняття себе і т.п., які сприятимуть саморозкриттю особистості. На думку Є.В. Милославської, на формування комунікативної компетентності впливає наявність особливої емоційної чутливості у студента-психолога до психічних проявів, прагнень, цінностей та мотивів інших людей. Тому у цьому контексті важливу роль відіграє емоційний інтелект (ЕІ) як здатність до розпізнавання, ідентифікації, розуміння власних та чужих емоцій і вміння їх адекватно регулювати.

На сьогодні існує безліч визначень поняття «емоційний інтелект», які можна об’єднати у дві групи: а) ЕІ як сукупність здібностей та особистісних характеристик (когнітивних, адаптаційних, соціальних, тощо) (Д. Гоулман, Дж. Мейєр, П. Саловей); б) ЕІ як окремий конструкт особистості, що виражається у вмінні розбиратися у власних емоціях та керувати ними (Д.В.

Люсин, М.І. Манойлова, Н. Холл). У структурі емоційного інтелекту Дж. Мейєр та П. Саловей визначають декілька рівнів: сприйняття та оцінка емоцій (виявлення ключових емоцій стосовно себе та інших); емоційний вплив на мислення (включає в себе самомотивацію до пізнання); розуміння та аналіз емоцій (знання емоційного змісту, причин окремих емоційних реакцій); управління емоціями (самоконтроль та тенденція до емоційного й інтелектуального зростання) [2, с. 91-93].

У межах сучасних досліджень вчені встановили наявність взаємозв'язку між комунікативною компетентністю та EI, зокрема Є.В. Милославська зазначає, що студенти з високим рівнем емоційного інтелекту більше здатні до конструктивної взаємодії у професійному середовищі, їм легше встановлювати контакти, диференціювати власні емоційні стани, розуміти та контролювати різні емоційні переживання [4, с. 28-30]. Це вказує також на певну взаємозалежність цих двох конструктів, оскільки вони корелюють один з одним, сходяться за окремими характеристиками та між ними спостерігається взаємовплив.

Таким чином, емоційний інтелект є важливим конструктом особистості сучасного студента-психолога, оскільки він певним чином визначає рівень його професійної компетентності через розвиток різних її складових (соціальної, комунікативної, особистісної, емоційної, тощо). Можна припустити, що такі студенти у професійній діяльності зможуть проявити широкий спектр вмінь, які сприятимуть ефективному спілкуванню та конструктивній взаємодії з клієнтом.

Список використаних джерел:

1. Буртовая Н. Б. Коммуникативная компетентность личности и социально-психологические факторы ее развития: на примере студентов – будущих педагогов-психологов: дисс… канд. псих. . наук. Томск, 2004. 176 с.

2. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше чем IQ / Дэниел Гоулман; пер. с анг. А. П. Исаевой. 6-е изд. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2016. 544 с.

3. Кочунас Р. Основы психологического консультирования. Москва: Академический проект, 1999. 240 с. [Электронный ресурс]. URL: http://biblioteka.teatr-obraz.ru/node/7817 (дата обращения: 01.11.2020).

4. Милославська О. В. Особливості формування емоційного інтелекту та комунікативної компетентності студентів. *Психологические особенности личности современного студента* : (сборник статей преподавателей кафедры общей и прикладной психологии, посвященный 20-летию НУА) / Харьк. гуманитар. ун-т "Нар. укр. акад.". Харьков, 2011. С. 26–32.

Серховець Любов,
Мусієнко Альона, Щербина Ірина
студентки 2 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»,
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Грись Антоніна Михайлівна
доктор психологічних наук, професор,
кафедра теоретичної та консультативної психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МАЙБУТНЬОГО ПСИХОЛОГА

Мовленнєва культура психолога є свідченням його фахової компетенції і передбачає діалогізм, вміле використання вербальних і невербальних засобів спілкування, рефлексивне слухання, високий рівень розвитку соціально-перцептивного інтелекту. «У комунікативному плані професія психолога — класичний приклад соціальних спеціальностей, які потребують інтерперсональних здібностей, тобто таких якостей особистості, які забезпечують успішну взаємодію між людьми, розуміння людей і ефективну дію на них, встановлення контактів, організацію взаємоузгоджених дій» [1, с.3].

Високий рівень культури спілкування залежить від того, чи вміє психолог об'єктивно оцінювати себе та клієнта, створювати атмосферу взаємної довіри, сприймати факти такими, якими вони є, а не такими, як бажається їх бачити; чи здатний у своїх прагненнях до взаєморозуміння, взаємопереживання та конструктивної співпраці [3].

Ядром професійної діяльності практичного психолога є спілкування. У зв'язку з цим важливим чинником готовності до професійної діяльності є розвиток умінь у комунікативній сфері. Також дуже важливим є володіння такими професійними якостями, які є невід'ємною частиною психологічної готовності студентів до професійної діяльності: прояв глибокого інтересу до людей і терпимість у спілкуванні з ними; чутливість до настанов та поведінки інших людей; емоційна стабільність та об'єктивність; здатність викликати довіру інших людей; повага прав інших людей, чуйність, емпатія та відсутність власних серйозних проблем; допитливість і т.д.

Усвідомлення психологом стратегії досягнення високого рівня психологічної готовності майбутньої професійної діяльності та слідування логіці просунення до неї передбачає проходження певних етапів, кожен з яких є досягненням конкретного етапу професійної компетентності. Ці етапи характеризуються такими рівнями професіоналізму психолога, як здатність

ефективно здійснювати власну професійну діяльність, підготовленість до стабільної продуктивної праці, професійна майстерність у реалізації функціональних обов'язків, творче оволодіння дослідницько-інноваційним стилем професійної діяльності [4].

Слід зазначити, що описати особистісний компонент психологічної готовності психолога у відриві від аналізу його індивідуально-психологічних особливостей (професійно важливих якостей) неможливо, вони тісно пов'язані один з одним. Практичний психолог повинен мати настанову на позитивне ставлення, повне прийняття особистості та запобігати засуджень.

Емпатійне слухання — це одне з найважливіших умінь психолога-практика. Воно застосовується, коли людина хоче зрозуміти іншу людину. Процедура емпатійного розуміння може бути описана такими процесами [2]:

- рішення слухати клієнта;
- прояснення вербального повідомлення (цей крок в звичній термінології може бути названий «активним слуханням»);
- прагнення зрозуміти досвід (переживання, емоції, значення) клієнта;
- валідизація — надання підтвердження клієнту, що психолог-консультант зрозумів і прояснив для себе його слова та досвід адекватно. Клієнт, при цьому, може давати або не давати підтвердження [4].

Емпатійне слухання, як і будь-яке інше уміння, використовується людиною на основі власного вільного вибору, а не з обов'язку чи вимоги.

Таким чином, мовні компетентності майбутнього психолога охоплюють сукупність як вербальних, так і невербальних навичок, які дають змогу налагодити емоційний контакт із клієнтом, зчитувати величезний обсяг інформації про клієнта, слугують діагностичною опорою при побудові психотерапевтичної взаємодії. Усе це засвідчує необхідність цілеспрямованого психологічного впливу на розвиток мовних компетентностей майбутніх психологів.

Список використаних джерел:

1. Безуглов И.Г., Шабанов Г.А. О профессиограмме выпускника университета по специальности «Психология»: Методическое пособие. Москва: МОСУ, 1999. 18 с.

2. Кораблина Е.П. Психологическая помощь как профессиональная деятельность практического психолога. *Психологические проблемы самореализации личности* / Под ред. Г.С. Никифорова, Л.А. Коростылёвой. СПб.: Изд-во С.-Петерб. ун-та, 2001. Вып. 5. С. 171−182.

3. Черепєхіна О. А. Особливості психологічної готовності психологів до професійної діялності у спорті: дис. ... кан. психол. наук: 19.00.01. Запоріжжя. 2006. 226 с.

4. Шевченко Н.Ф., Паскевська Ю.А. Практикум із основ мовленнєвої компетентності психолога. *Практична психологія та соціальна робота*, 2006. №11. С. 48-71.

Скибіна Марія Володимирівна,
студентка 1 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Грись Антоніна Михайлівна,
доктор психологічних наук, професор,
кафедра теоретичної та консультативної психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ НАВИЧОК САМОПРЕЗЕНТАЦІЇ У ПРОЦЕСІ ПРОФОРІЄНТАЦІЙНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ОСІБ ДОРОСЛОГО ВІКУ

У зв’язку зі зростанням темпу змін на ринку праці та зміною ставлення у суспільстві до професійної діяльності та кар’єрного розвитку проблема профорієнтаційного консультування набуває все більшої значущості та все більше осіб дорослого віку потребують відповідних послуг. Більшість дослідників, що вивчають професійну компетентність фахівців різних галузей, розуміють комунікативну компетентність як узагальнену комунікативну властивість особистості, яка об’єднує розвинуті комунікативні здібності та сформовані уміння і навички міжособистісного спілкування, знання про основні його закономірності та правила та вважають її важливою складовою професійної компетентності [4].

Оскільки профорієнтаційне консультування спрямоване на вирішення завдань, пов'язаних з професійним самовизначенням, трудовим становленням і кар'єрним зростанням клієнта [1], то одним із основних питань такого консультування є розвиток комунікативної компетентності клієнта. Невід’ємною складовою комунікативної компетентності особистості та запорукою вдалого професійного розвитку є навички самопрезентації. Психологічна практика також засвідчує, що самопрезентація є одним з найбільш популярних запитів серед клієнтів [2].

Науковий інтерес до самопрезентації та відповідні дослідження розпочалися у середині XX ст. у працях Е. Гофмана та продовжені такими сучасними дослідниками як І. Альохіна, Т. Астафурова, В. Бебік, А. Бороздіна, О. Булатова, Р. Буамейстер, М. Вейголд, О. Гойхман, Ю. Жуков, В. Загвязінський, О. Ерліх, Г. Коджаспірова, Ф. Кузіна, Л. Мардахаєв,

А. Мудрик, А. Панфілова, В. Сиратов, Н. Скрипаченко, А. Стейнхілбер, Б. Шленкер та інші.

Як і багато інших психологічних феноменів самопрезентація містить установки пізнавального рівня (образ Я), емоційно-оціночного рівня (самооцінка) та установки поведінкового рівня (потенційна поведінкова реакція) [3]. Під час довгострокового психологічного консультування у консультанта є змога працювати на всіх рівнях, впливаючи на образ Я клієнта, коригуючи при необхідності самооцінку та формуючи ефективні поведінкові реакції.

В контексті короткострокового профорієнтаційного консультування осіб дорослого віку самопрезентація у вузькому сенсі розуміється як «навмисна, усвідомлювана поведінка, що направлена на створення враження про себе у оточення» [5, с.134], як правило, у процесі пошуку роботи та адаптації на новому робочому місці.

Одним із основних завдань під час консультування є створення та відпрацювання ефективної самопрезентаційної промови клієнта. При цьому важливим є надати змогу клієнту самостійно підготувати промову про себе, надавши необхідну інформацію щодо правил та прийомів такої промови, застерегти від типових помилок. Після того як промова підготовлена корисно надати можливість відпрацювати цю промову у спілкуванні з профорієнтаційним консультантом та під час групових заходів. Особлива увага при цьому звертається на позитивний та підтримуючий зворотній зв’язок. Самопрезентація клієнта оцінюється та коригується у таких напрямках: структура та зміст промови; паралінгвістичні та екстралінгвістичні особливості; усвідомлені та неусвідомлені кінетичні засоби спілкування (міміка, жести, пози); проксемічні аспекти спілкування. Важливе практичне значення має формування здатності клієнта гнучко коригувати та адаптувати свою самопрезентаційну промову відповідно до кількості слухачів, умов та мети самопрезентації.

Особи дорослого віку, як правило, звертаються до профорієнтаційного консультанта з усвідомленням важливості навичок самопрезентації, вже наявним досвідом проведенням самопрезентацій різного рівня успішності, зокрема на співбесідах з потенційними роботодавцями, та мотивацією до опанування відповідних навичок. Також для них характерне прагнення спиратися на свій професійний та життєвий досвід і застосувати отриману інформацію та відпрацьовані навички у практичній ситуації для вирішення конкретної проблеми. Під час презентації себе як професіонала доросла особа має продемонструвати не тільки свої особисті якості та універсальні соціальні якості («soft skills»), а і вміти представити набуті підчас професійної підготовки та досвіду трудової діяльності професійні технічні навички, що

безпосередньо пов’язані з технікою виконання професійної діяльності та притаманні певній категорії професій («hard skills»).

Отже, ефективна самопрезентації є одним з психологічних механізмів професійної самоідентифікації, ознакою сформованої комунікативної компетенції особистості, а також основою для створення траєкторії власного професійного розвитку та запорукою успішного працевлаштування і побудови кар’єри.

Список використаних джерел:

1. Вітковська О. В. Професійне самовизначення особистості і практичні аспекти професійної консультації : монографія. Київ : Науковий світ, 2001. 91 с.

2. Грись А. М., Павлюк М. М. Теорія і практика роботи з образом Я клієнта у контексті розвитку автономності. *Актуальні проблеми психології. Том VI: Психологія обдарованості. Випуск 16*: зб. наук. праць. Київ-Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2019. С. 16—24.

3. Некрасова Н. А., Некрасова У. С. Самопрезентація: сущность и основные характеристики. *Успехи современного естествознания* : наук. журн. 2007. № 11. С. 122—124.

4. Низовець О. А. Особистісні детермінанти розвитку комунікативної компетентності майбутніх психологів : автореф. дис. канд. психол. наук. Київ : Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, 2011. 20 с.

5. Соколова-Бауш Е. А. Самопрезентация как фактор формирования впечатления о коммуникаторе и рецепиенте. *Мир психологии* : наук.-метод. журн. 1999. № 3. С.132—139.

Стратійчук Наталія Олегівна,
студентка 1 курсу магістратури
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник
Якимчук Оксана Іванівна
кандидат філософських наук, доцент,
кафедра психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П.Драгоманова

ВПЛИВ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ НА КОМУНІКАТИВНУ КОМПЕТЕНТНІСТЬ У НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Розглядаючи зміст поняття «комунікативна компетентність», а також критерії і методи підбору кандидатів на посаду викладача ЗВО слід звернути особливу увагу на необхідність врахування сучасних тенденцій розвитку

вищої освіти. Суть цих новацій полягає в активному впровадженні в педагогічну практику дистанційних форм навчання і нових технологій. Впровадження зазначених змін тягне за собою зміни вимог до психологічної і педагогічної підготовки викладачів.

Алгоритм навчання, який практикувався раніше, мав такі базові складові: 1) викладання лекцій в аудиторії, 2) виконання та перевірка домашньої роботи, 3) подальший контроль знань методом проведення самостійних чи контрольних робіт. На зміну колишньому алгоритму приходить новий, який містить в собі самостійне ознайомлення і перевірку знань за допомогою різних мережевих ресурсів, консультування у викладача (дистанційне або в аудиторії); формування та автоматизація різних навичок в процесі виконання творчих робіт.

Впровадження зазначених новацій призведе до змін структури діяльності викладача: 1) збільшиться частка часу, який викладач повинен буде відводити на підготовку матеріалів для електронної бібліотеки університету; 2) стануть необхідними навички роботи з мережевими ресурсами; 3) підвищиться важливість умінь дистанційно керувати роботою групи учнів і кожного студента окремо. Ці зміни вже почалися і далі будуть тільки наростати.

Зміни у діяльності викладача ведуть за собою зміни переліку професійних компетенцій, необхідних викладачеві, в тому числі комунікативної компетенції. На нашу думку, важливою умовою комунікативної компетентності викладача ЗВО слід вважати вміння самостійно протистояти виникненню у себе ознак синдрому емоційного вигорання (СЕВ), а в разі їх появи, вміння самостійно їх коригувати.

У психолого-педагогічній літературі зустрічаються різні судження щодо змісту поняття «компетентність», «комунікативна компетентність». Наприклад, Ю.Г. Татур (2004) визначає комунікативну компетентність, як «якість людини, що завершила освіту на певному щаблі, що виражається в готовності на його основі до успішної діяльності з урахуванням її соціальної значущості і соціальних ризиків» [1, с.21].

За W.B. Schaufeli та ін. (2009) синдром емоційного вигорання є процесом поступової втрати емоційної, когнітивної та фізичної енергії, що проявляється в симптомах емоційного, розумового виснаження, фізичного стомлення, особистої відстороненості, зниження задоволення від виконання роботи, що порушує взаємодію, комунікацію з іншими людьми [3]. M.Burisch (1994), серед інших, виокремлює такі фази СЕВ, як: «зниження рівня власної участі»; «емоційних реакцій» і «деструктивної поведінки» [2].

Для викладача, у якого немає виражених ознак СЕВ, характерна інтелектуальна активність, емпатійність, стресостійкість, емоційна стабільність, асертивність (стійкість до зовнішніх впливів і суджень,

можливість регулювати свою поведінку, нести відповідальність за неї, відсутність таких крайніх проявів СЕВ, як пасивність або агресивність). Іншими словами, умовою ефективної взаємодії викладача зі своїми студентами є відсутність у нього ознак синдрому емоційного вигорання.

Список використаних джерел:

1. Татур Ю. Г. Компетентность в структуре модели качества подготовки специалиста. *Высшее образование сегодня*. 2004. №3. С. 20-26.

2. Burisch M. Das Burnout-Syndrom. Theorie der inneren Erschöpfung. Berlin: Springer. 1994.

3. Schaufeli W. B., Leiter M. P. Maslach C. Burnout: 35 years of research and practice. *Career Development International*. 2009. №14. P.204-220. https://www.emerald.com/insight/publication/issn/1362-0436

Ткаченко Віра Ігорівна,
студентка 1 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П. Драгоманова

ЗНАЧЕННЯ ТА ЧИННИКИ УСПІШНОГО СПІЛКУВАННЯ У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

У зв’язку зі значним культурним та науковим розвитком у сучасному світі суттєво змінюються вимоги до професійних компетенцій особистості, до рівня освіти, вміння спілкуватися в колективі та будувати взаємини з людьми. Соціальна та професійна реалізація, що охоплюють побудову успішної кар’єри в обраній сфері діяльності, є одними із важливих потреб особистості. Слід зауважити, що поряд з освітою, здібностями та професійною майстерністю, значущим чинником, що зумовлює та сприяє професійному росту і побудові кар’єри фахівця, є успішне спілкування.

Все більше діячів бізнесу зауважують значення згуртованості та взаєморозуміння у колективі для успіху компанії. Колектив (команда проєкту) є одним із вагомих показників, який оцінюється інвесторами при вирішенні питання про фінансування бізнес-проєкту. Це свідчить про складність побудови команди і важливість якісної, успішної комунікації між її членами.

Зазначимо, що питання успішного професійного спілкування вивчали О.А. Баєва, А.В. Бичок, О.Г. Берестенко, А.П. Коваль, О.Є. Богданова та інші вчені. Зокрема, А.В. Бичок зазначає, що частка професійного спілкування в професійному успіху фахівця-економіста становить від 50 до 85% [2]. Г.Є. Улунова вказує, що професійне спілкування має свої відмінності залежно від конкретної професійної діяльності, що дозволяє виокремити педагогічне спілкування, спілкування працівників міліції, медичних працівників тощо [4].

Проаналізувавши літературу, що висвітлює питання професійного спілкування, на нашу думку, можна стверджувати, що основними чинниками, які визначають його успіх, є:

- моральні якості особистості, принципи та етика професійного спілкування,
- психологічні особливості особистості, її здібності, здатність до діалогу, взаєморозуміння з іншими, вміння знаходити особистий підхід до кожного,
- комунікативні навички та комунікативна компетентність.

Серед основних комунікативних умінь, які важливо розвивати фахівцю, що прагне успіху, є такі:

- швидко орієнтуватися в ситуації та умовах спілкування, що змінюються, та відповідно реагувати;
- планувати та здійснювати систему комунікації;
- точно знаходити адекватні засоби комунікації, що відповідають ситуації спілкування, її меті та індивідуальним особливостям учасників,
- підтримувати контакт та адекватно реагувати на зворотній зв'язок.

В професійній комунікації надзвичайно важливим є вміння висловлювати свої думки, слухати, сприймати партнера, ставити запитання, контролювати та стримувати свої емоції, управляти своїми почуттями. На думку О.Г. Берестенко, стрижнем професійної комунікативної компетентності є мова – ментальний феномен, у якому закодовані знання людини, її уявлення про світ загалом, її індивідуальний життєвий досвід, цілісна картина світу всього соціуму [1].

Досвід спілкування особистості в професійному колі, розвиток її комунікативної компетенції призводить до формування індивідуального професійного стилю спілкування. Формування комунікативної компетентності спирається на систему принципів – суспільної спрямованості, особистісного орієнтування, суб’єкт-суб’єктної взаємодії, урахування вікових та індивідуальних особливостей, гуманістичної спрямованості, опори, діяльнісного підходу, співробітництва, демократичності стосунків суб’єктів, цілісності підходу та культуровідповідності [1].

Підсумовуючи, хочемо підкреслити, що коректне та вдале спілкування є не лише свідченням високого рівня культури професіонала, але й

надзвичайно вагомим чинником, що визначає професійний успіх особистості. На успіх такого спілкування впливають і психологічні особливості особистості, і її комунікативні здібності та компетентність (знання, навички, вміння). Результатом розвитку та формування останньої є власний індивідуальний стиль професійного спілкування, який найбільшою мірою і зумовлює ефективність професійної взаємодії.

Список використаних джерел:

1. Берестенко О.Г. Культура професійного спілкування. Навчальний посібник. Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2013. 300 с.
2. Бичок А.В. Формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців міжнародного бізнесу і менеджменту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / Алла Володимирівна Бичок ; ТНПУ ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2010. 23 с.
3. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносин: Підручник. К.: Знання, 2004. 535 с.
4. Улунова Г.Є. Підходи до визначення поняття «професійне спілкування». *Вісник Харківського Національного університету. Серія Психологія.* 2011. №937. С. 275-279.

Цьомик Христина Богданівна
аспірантка 2 року навчання,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Кашпур Юрій Михайлович,
кандидат психологічних наук, доцент,
кафедра теоретичної та консультативної психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

КОМУНІКАТИВНІ БАР'ЄРИ ЯК ЧИННИК БЛИЗЬКИХ ВЗАЄМИН

Спілкування є необхідним компонентом не тільки у близьких, емоційно-значущих взаєминах, а й безпосередньо на щоденній життєвій платформі особистості. Опираючись на те, які функції виконує комунікація, а саме, Б. Ломов визначає три функції: інформаційно-комунікативну; регулятивно-комунікативну; афективно-комунікативну [3], ми можемо стверджувати, що відсутність спілкування, особливо у близьких взаєминах, призводить до виникнення так званих комунікативних бар'єрів, і як наслідок, до цілковитої руйнації взаємин. Також ми можемо зазначити, що комунікативні бар'єри є

абсолютним чинником близьких взаємин, чим підтверджуємо актуальність обраної теми.

Проблемою сімейного спілкування займались багато вітчизняних та зарубіжних вчених, такі як А. Адлер, А. Варга, Д. Віннікот, І. Гончаренко, Ф. Долипо, Р. Дрейкурс, Е. Еріксон, А. Ковальов, А. Макаренко, К. Роджерс, Ю. Савонік, Ю. Савченко, О. Семенчук, А. Теплюк, З. Фрейд та ін. Психологи стверджують, що правильно організоване спілкування – це запорука доброго настрою, душевного спокою. З точки зору психологічної науки С. Максименко розглядає поняття «спілкування» як різноманітні контакти між людьми, зумовлені потребою у спільній діяльності [4].

Варто зазначити, що необхідність спілкування зумовлена людською потребою у реалізації спільної діяльності, висвітленні власних думок, потреба в довірливому спілкуванні, співпереживанні, співучасті. Це зумовлює обмін інформацією, розвиток спільних ідей, взаємодії, досягнення взаєморозуміння з іншими учасниками комунікаційного процесу, а також прагнення донести та зрозуміти думку партнера на певну ситуацію чи проблему.

Форми міжособистісного спілкування мають різні варіації, до них відносяться як епізодична бесіда так і щоденне обговорення справ. Інколи виникають суперечливі погляди по певному питанню, що спричиняє труднощі в спілкуванні, непорозуміння. Саме через такі непорозуміння комунікація може стати напруженою або взагалі неможливою, а факт невиясненого конфлікту залишиться та може стати фундаментальнішим. Якраз комунікативні бар’єри є одним із впливових факторів, які впливають на виникнення і розгортання внутрішньоособистісних, міжособистісних конфліктів [2].

Комунікативні бар'єри – можуть вважатися своєрідним психологічним детермінантом на шляху отримання та подання інформації [5]. Серед причин комунікативних бар’єрів можна виокремити такі як: не правильне сприйняття, перешкоди зумовлені недостатнім використанням вербальних і не вербальних засобів спілкування, відсутністю емоційної відповіді або ж тотальною замкнутістю одного з партнерів [1]. Міжособистісне спілкування є необхідним у близьких взаєминах, саме в них людина задовольняє потребу близького, довірливого спілкування, і стикнувшись з комунікативними бар’єрами, які можуть бути і на початку знайомства, відбувається руйнація цих взаємин, або ж відсутність можливості їх побудувати.

Отже, спілкування є необхідною складовою близьких взаємин, а комунікативні кар’єри виступають як чинник для перешкоди побудови близьких взаємин, або ж як чинник, який руйнує уже набуті довірливі стосунки.

Список використаних джерел:

1. Дунець Л.М. Психологія спілкування: Навчальний посібник для студентів спеціальностей "Соціальна педагогіка" та "Практична психологія". Хмельницький: ТУП, 2003.142 с.
2. Лук'ян Я.А. Баръеры общения. Конфликты. Стресс. Мн., 2002. 402 с.
3. Ломов, Б. Ф. Общение как проблема общей психологии // *Методологические проблемы социальной психологии*. 1975. С. 124-135.
4. Максименко С.Д. Загальна психологія : навч. посібник [3-тє вид.]. К. : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
5. Шапар В.Б. Сучасний тлумачний психологічний словник. Х. : Прапор, 2007. 640 с.

Шахіна Аліна Олегівна,
студент 1 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П. Драгоманова

Науковий керівник:
Ставицька Світлана Олексіївна
доктор психологічних наук, професор,
кафедра загальної і соціальної психології та психотерапії
НПУ імені М.П. Драгоманова

ВПЛИВ СТИЛІВ РОДИННОГО ВИХОВАННЯ НА ФОРМУВАННЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДИТИНИ

Людина формується як особистість у системі суспільних відносин, під впливом спілкування та взаємодії з оточуючими. Кількість та зміст соціальних контактів особистості протягом життя постійно змінюється та розширюється. Родина - це традиційно перша інстанція, де дитина отримує перший комунікативний досвід. Важливість родини, як чинника впливу на комунікативну сферу розвитку дитини, обумовлена тим, що саме в ній дитина знаходиться значну частину свого життя. Тому актуальною стає проблема впливу стилів родинного виховання на формування комунікативної компетентності дитини, яка забезпечує особистості здатність орієнтуватись у ситуаціях спілкування, адекватно й повно сприймати й оцінювати себе та інших людей, володіти різними стратегіями та засобами спілкування, уміти змінювати власну позицію відповідно до ситуації.

Доведено, що комунікативна активність залежить від багатьох чинників. Має значення, як складалося спілкування дитини на попередніх етапах розвитку, наскільки вона відчуває потребу в тому, щоб виявити себе і, щоб дорослий розумів її, а також наскільки характер спілкування з ним дає змогу для прояву дитиною активності й ініціативи [5, с.145]. В наукових працях багатьох дослідників сучасності А. Я. Варги, А. С. Співаковської,

Л. П. Стрелкової, Г. А. Цукерман та ін.. взаємодія батьків та дитини розглядається, як цілісне явище: як певний тип взаємин чи стиль виховання. Особливе значення родинного середовища у психічному розвитку дитини вивчали Л.С. Виготський, Л.І. Божович, І.В. Дубровіна, М.І. Лісіна, А.С. Макаренко. Вплив родинного виховання на формування навичок взаємодії з іншими людьми досліджували А.Б. Добрович, Л.Я. Гозман, Ю.Є. Альошина. Стилі родинного виховання були предметом досліджень Е. Еріксона, Д. Баумрінд, Е. Маккобі, Дж. Мартіна, Е. Ейдеміллер.

Аналіз наукових джерел свідчить, що найважливішими чинниками, які суттєво впливають на соціальний розвиток дитини, є наявність та характер емоційного контакту з батьками, позиція дитини в структурі сім'ї, стиль родинного виховання. У кожній родині складається своя система стосунків, що привносить у свідомість дитини певні соціальні норми, правила та моральні цінності.

На основі визначених Е. Еріксоном, Д. Е. Маккобі, Дж. Мартіном критеріїв батьківського функціонування (вимогливість/контроль та батьківське прийняття/чуйність), Д. Баумрінд були окреслены такі стилі родинного виховання, як: авторитарний (високий контроль та низьке прийняття), авторитетний (високий контроль та високе прийняття), ліберальний (низький контроль та високе прийняття) [4]. До яких пізніше дослідники додали індиферентний (низький контроль і низьке прийняття) стиль виховання [2]. На думку багатьох науковців, авторитетний стиль родинного виховання є найбільш сприятливим. Для цього стилю виховання характерним є високий рівень соціального розвитку дитини (товариськість, соціальна активність, лідерство тощо). При авторитарному стилі виховання діти демонструють середні показники соціальної активності, а при ліберальному – низькі. Найменш успішний, на думку дослідників, індиферентний стиль родинного виховання, бо дітям необхідні як любов, так і контроль для того щоб вони могли будувати та правильно оцінювати власну поведінку.

У психологічній літературі різні автори описують такі типи стилів родинних відносин: гіперопіка, демократичність, диктат, відторгнення, байдужість, надвимогливість, потурання, конфронтація, співробітництво, активна любов, інфантилізація, симбіоз та ін. Проаналізувавши ці стилі можна сказати, що кожен з них по різному впливає на формування комунікативних здібностей дитини. Інфантилізація дитини призводить до того, що не дає дитині проявляти самостійність, формує безвідповідальність, безпорадність що позначається на спілкуванні з іншими людьми. Симбіотичні відносини сприяють формуванню довіри до світу. Співробітництво розвиває товариськості дитини, довірі до людей, прояву доброзичливості, що сприяє розвитку комунікативних здібностей.

Таким чином, аналіз психологічної літератури, присвячений впливу стилів родинного виховання на розвитку комунікативних здібностей показав, що родина має значний вплив на формування комунікативної компетентності дитини. Саме родина і дитячо-батьківські відносини, що склалися в ній, допомагають дитині долати труднощі пов'язані з комунікативним процесом чи навпаки, заважають розвитку комунікабельності особистості.

Список використаних джерел:

1. Бодальов А. А. Личность и общение. Москва: Международная педагогическая академия, 1995. 328 с. URL: http://gpa.cfuv.ru/courses/os-ped-mast/Doc/%D0%9A%D0%BD%D0%B8%D0%B3%D0%B8%20%D0%B2%20%D1%84%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B5%20(pdf)/%D0%91%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D0%B5%D0%B2%20%D0%90.%D0%90.%20%D0%9B%D0%B8%D1%87%D0%BD%D0%BE%D1%81%D1%82%D1%8C%20%D0%B8%20%D0%BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5.PDF (дата звернення 20.10.2020).

2. Браун Дж., Кристенсен Д. Теория и практика семейной психотерапии. 3-е изд. СПб. Питер, 2001. 352 с. URL: http://readbookonline.ru/read/436 (дата звернення 27.10.2020).

3. Гозман Л. Я., Алёшина Ю. Е. Социально-психологичекое исследование семьи: проблемы и перспективы. *Вестник МГУ*. 1985. № 4. С. 54–64.

4. Либин А. В. Системная психотерапия Д. Баумринда. СПб.: Питер,1999. 215 с.

5. Лисина М. И. Общение, личность и психика ребенка / Под. ред. А.Г. Рузской. Москва-Воронеж, 1997. 384 с.

Шпитальна Ірина Анатоліївна,
студентка 4 курсу бакалаврату
спеціальності "Психологія"
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П. Драгоманова

МОВНІ МАНІПУЛЯЦІЇ У МІЖООСОБИСТІСНОМУ СПІЛКУВАННІ

Спілкування – це багатофункціональний процес становлення та розвитку контакту між людьми. За допомогою мови та слова особистість

здатна на його розвиток, а за допомогою маніпулятивних дій часто прагне досягти своєї мети. Вивчення мовної маніпуляції пов'язане з проблемою ефективного спілкування та впливу мовленнєвого переконання на опонента. В наш час з розвитком технологій та зміною світосприйняття це є актуальною темою. Особистість прагне досягти бажаного результату, в цьому допомагають знання комунікативної маніпуляції як для впливу, так і для захисту від неї.

Донедавна тему психологічного домінування на людину вивчали як окремий напрямок, а маніпуляція не була предметом прикладного дослідження. Ф.Бекон у своєму «Новому Органоні» одним із перших розглядав питання про вплив мови на бачення дійсності. Теорію мовленнєвого впливу вивчали А.Н.Баранов, А.А.Данилов, О.С.Іссерс, В.В.Різун, І.А.Стернин, Є.Ф.Тарасов, В.Е.Чернявська, Е.В.Шелестюк, а також закордонні вчені – Б.Берельсон, Д.Кац, І.Кац, Дж.Клеппер, Г.Ласвелл, П.Лазарсфельд, Л.Ховленд, Дж.Олпорт, та багато інших.

Маніпуляція не виникає сама по собі, як правило, існують якісь умови, події, люди, які сприяють її виникненню. Є.Л. Доценко описує такі причини маніпуляцій: особистісний конфлікт (Ф.Перлз), невміння любити, недовіра до навколишніх (Е.Фрей), безпорадність і страх близькості (Дж.Хейлі, Е.Берн, В.Глассер), прагнення на похвалу від усіх, хто оточує. Можна розширити причини виникнення психологічного впливу на особистість, додавши бажання володіти партнером як сексуальним об'єктом (З.Фрейд), а також природна за формою реалізація компенсаторного прагнення до влади (А.Адлер) [2].

Види впливу поділяють на усвідомлені та неусвідомлені. При усвідомленому впливі людина розуміє та усвідомлює свої маніпулятивні можливості та бачить підсумок своїх дій. При неусвідомленому впливі остаточна мета та значення поведінки сприймається смутно. Другорядними видами впливу вважають лінгвістичні та поведінкові. Перший, лінгвістичний вид, має на увазі психологічний вплив на людину за допомогою мови (під час розмови, бесіди). Поведінковий, у свою чергу, проявляється за допомогою ситуацій, дій, вчинків (мова виступає доповненням) [4].

Маніпулятивне спілкування прогнозує нереальну ситуацію, а, отже, відрізняється від «істини». Тому її легко сплутати з властивістю людини помилитися, робити не правильні висновки, використовувати неперевірені факти. Маніпулятивні можливості будь-якої мови різноманітні, в тому числі української, це дозволяє впливати на співрозмовника певними мовними метафорами, помилковими аналогіями, багатозначністю, непрямими мовними актами, пресупозиціями та багато чим іншим. Ці психологічні техніки домінування неоднакові за своєю природою та можуть бути застосовані за певних умов.

Можна вважати, що найболючіший вплив на психіку відбувається у сфері особистих відносин. Близькі люди знають всі слабкі місця, важелі впливу. Найчастіше відбувається маніпуляція емоціями. Л. Большакова стверджує, що довгий час при близькому спілкуванні з маніпулятором жертва відчуває провину, низьку самооцінку, втрачає впевненість у собі, сумнівається в правильності прийняття рішень та своєї життєвої позиції [1].

Підсумовуючи, варто зазначити, що час від часу у спілкуванні маніпулювати здатен кожен. Таке впливання на особистість може діяти шкідливо, викликаючи відчуття жертовності, а може бути корисним. Це буде залежати від мети маніпулятора, а також у якій якості використовують маніпуляцію в спілкуванні, як постійний засіб впливу або як тактику. В умовах розвитку сучасного світу мовна маніпуляція привабливіша з точки зору мовного процесу, який існує між людьми.

Список використаних джерел:

1. Большакова Л. Осторожно! Психологическая мина! Все виды манипуляций и методы их обезвреживания. Москва: АСТ; Прайм-Еврознак, 2014. 224 с.

2. Доценко Е.Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита. СПб: Речь, 2004. 64 с.

3. Панкратов В. Н. Манипуляции в общении и их нейтрализация: практическое руководство. Москва: Изд-во Ин-та психотерапии, 2001. 208 с.

4. Манипуляции в общении [Электронный ресурс]. URL: https://spravochnick.ru/psihologiya/manipulyacii_v_obschenii/

Штогрин Таміла Олександрівна,
студентка 1 курсу магістратури,
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Вольнова Леся Миколаївна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
кафедра психосоматики та психологічної реабілітації
НПУ імені М.П. Драгоманова

ВПЛИВ СПІЛКУВАННЯ З БАТЬКАМИ НА ПСИХІЧНЕ ЗДОРОВ'Я ДИТИНИ

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена тим, що соціалізація дитини відбувається в сім'ї, яка є головним транслятором знань, цінностей,

стосунків, ролей від покоління до покоління. Під натиском негативних впливів сучасного життя емоційна сфера дитини піддається величезним перевантаженням. Сім'я для дитини є одним із головних соціальних інститутів, що забезпечує необхідні умови для збереження і підтримки психічного здоров'я. Загалом саме сім'ї належить пріоритетне місце у формуванні особистісних якостей дитини.

Як зазначає С. Д. Максименко, у процесі спілкування з батьками дитина отримує інформацію про предмети, явища навколишнього світу, знайомиться з їхніми властивостями та функціями, формується інтерес дитини до пізнання [3]. Окрім того, спілкуючись з батьками, дитина вчиться регулювати свою поведінку, вносити зміни в діяльність, коригувати поведінку інших людей. Спілкування розвиває та формує емоційну сферу дошкільника. Весь спектр специфічно людських емоцій виникає в умовах спілкування дитини з іншими людьми.

Дослідження багатьох психологів засвідчують, що найважливішими чинниками, що впливають на соціальний розвиток дитини, є атмосфера у сім'ї, наявність емоційного контакту з батьками, позиція дитини в структурі сім'ї, стиль виховання. Те, як відбувається спілкування батьків з дітьми, здебільшого залежить від стилю виховання, який, в свою чергу, визначається цінностями, що прийняті в сім'ї і які батьки намагаються передати своїм дітям. Психологи А.Б. Добрович [1], М.М. Заброцький [2], ґрунтуючись на вивченні соціальних характеристик дошкільників із сімей з різними стилями виховання, групують їх так: авторитарний, потураючий та побудований на авторитеті батьків. Розглянемо їх детальніше.

Авторитарні батьки проповідують слухняність, силові методи впливу, підкорення, обмеження свободи. Діти таких батьків, зазвичай, почуваються знехтуваними, відчувають тривогу і страх. Вони практично позбавлені незалежності, не вміють відстоювати свої інтереси, схильні до швидкої зміни настрою, часто агресивні, що ускладнює взаємодію з оточуючими.

Другий тип виховання, «потураючий», характеризується тим, що батьки не стримують своїх дітей ні в яких проявленнях та діях, не намагаються обмежити їхню поведінку. Деякі батьки цієї групи дуже люблять своїх дітей і саме тому не можуть їм ні в чому відмовити. Інші дозволяють дітям робити все, що завгодно, тим самим знімаючи з себе відповідальність за них. Діти таких батьків здебільшого надто імпульсивні, агресивні, їхні дії часто немотивовані. Мінімум дисципліни у сім'ї призводить до появи соціальної агресивності, що, в свою чергу, стає причиною неприйняття дитини однолітками.

Стиль виховання, побудований на авторитеті батьків, характеризується тим, що батьки спрямовують і контролюють діяльність своїх дітей у

раціональній манері, використовуючи обговорення, переконання. Вони також використовують жорсткі методи контролю, але не обмежуючи дитину. Такі батьки знають потреби, інтереси своєї дитини і включають їх у власну схему виховання. Дітей цих батьків можна назвати соціально адаптованими. Вони впевнені у собі, можуть контролювати свою поведінку, є соціально компетентними.

Отже, суттєвий вплив на формування особистості дитини, її психічне здоров'я, особливості міжособистісного спілкування виявляє переважаючий стиль керівництва в сім'ї. У сім'ях з демократичним стилем, що опирається на авторитет батьків, діти частіше виявляють дружні почуття, ініціативу, тенденцію до лідерства, емоційності, довіри до людей у своїх соціальних взаємостосунках, вони легше і конструктивніше можуть налагодити комунікацію в порівнянні з однолітки із так званих «авторитарних сімей».

Список використаних джерел:

1. Заброцький М. М. Вікова психологія : навч. посібник. Київ: МАУП, 2012. 104 с.

2. Добрович А. Б. Кто в семье психотерапевт? Москва: Знание, 1985. 80 с.

3. Максименко С. Д. Індивідуальні особливості мислення дитини. Київ : Знання, 2007. 48 с.

Чевельча Тетяна Романівна,
студентка IV курсу бакалаврату
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Кушмирук Євгенія Сергіївна
ст.викладач кафедри психосоматики та
психологічної реабілітації
НПУ імені М.П.Драгоманова

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ В НАВЧАЛЬНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ-ПСИХОЛОГІВ

У сучасному світі вимоги до спеціалістів допоміжних професій значно ускладнюються, а перелік важливих компетенцій – зростає. Проте, якщо раніше дане питання не було настільки важливим, то зараз воно набуває особливої значущості у зв'язку із глобальними суспільними змінами, які впливають на особистість та зумовлюють ряд психологічних проблем.. Оскільки сучасна людина все більше у своєму житті стикається з різними

проблемами психологічного характеру, то існує запит на психотерапевтів, психологів-консультантів, сімейних та дитячих психологів, коучів тощо. У зв'язку із цим, важливості набуває питання рівня їх професійного розвитку, який починається у студентські роки (у результаті взаємодії зі студентами-колегами та викладачами) і продовжується у практичній діяльності (у процесі надання професійної психологічної допомоги). Ми вважаємо, що професійні компетенції студента-психолога тісно пов'язані з емоційною сферою. Саме тому в межах нашого дослідження звертаємо на це особливу увагу, бо саме ця сфера відображає вміння особистості розрізняти власний емоційний стан та стан інших людей (клієнтів), вміння контролювати й розпізнавати емоційні переживання. У сучасній психологічній літературі вчені все частіше подібні характеристики розглядають в межах поняття «емоційний інтелект» (у перекладі з англійської emotional intelligence – EI або EQ).

Вивченням особливостей емоційної сфери особистості займалося декілька поколінь відомих вчених, філософів, фізіологів та соціологів. Найбільш вичерпні дані з приводу даного питання можна знайти у працях психологів як вітчизняних (І.М.Андреєва, Г.Г.Горскова, Е.Торндайк, Г.Олпорт, С.Л.Рубінштейн та ін.), так і зарубіжних (Д.Гоулман, П.Саловей, Д.Каруз та ін.). Спираючись на аналіз робіт вчених, вважаємо доцільним зазначити, що вони розглядають будь-які емоційні прояви елементами емоційного інтелекту. На основі первинних досліджень Е.С.Гарднера американський психолог П.Саловей виділив у структурі EI наступні елементи: самомотивація, розуміння емоцій інших, вміння розпізнавати власні емоції та керувати емоційним станом. На думку Д.Гоулмана, емоційний інтелект тісно пов'язаний з особистісною та пізнавальною сферою особистості й визначає рівень розвитку та широту її окремих здібностей [1, с. 17-20].

У працях сучасної дослідниці О.В.Милославської дане поняття розглядається як здатність особистості керувати власними емоціями, розпізнавати їх та вербалізувати емоційні стани [2, с. 12-13]. У межах нашого дослідження ми визначаємо поняття «емоційний інтелект» як складову загального інтелекту особистості, що відповідає за прояв різних емоційних реакцій, обумовлює рівень емоційної компетентності та формується у процесі безпосередньої взаємодії з іншими людьми.

Оскільки професії, які належать до типу «людина-людина», передбачають безпосередню комунікацію з іншою людиною, то це дозволяє констатувати, що у процесі взаємодії «психолог-клієнт» відбувається особливий обмін не лише інформацією, але, в першу чергу, переживаннями та почуттями. Саме упродовж навчання студент-психолог активно спілкується з колегами, викладачами та набуває нового досвіду у побудові особливих емоційних взаємостосунків. Ю.С. Філатова зазначила, що така

професійна взаємодія якісно впливає на розвиток емпатії, формує здатність до співчуття та співпереживання, вчить студента як екологічно входити у світ переживань клієнта [3].

Вчений Д.Гоулман вважає, що у процесі комунікації формуються основні емоційні звички та вміння виражати власні емоції. Це дозволяє стверджувати, що саме професійно-обумовлені дисципліни та види діяльності створені для того, щоб сформувати необхідну емоційну грамотність та ЕІ у студентів-психологів. Що дозволяє поглибити ці навички для використання у професійній діяльності психологів. При відпрацюванні студентами різних психологічних технік («відображення почуттів», «віддзеркалення емоцій», «фокусування емоцій», «зворотній зв'язок», «рефлексивне відображення», тощо), участі та взаємодії у навчальних інтервізіях, розборах консультативних ситуацій і т.п. підвищується ймовірність розвитку, удосконалення та ускладнення компонентів ЕІ. Адже у консультації створюється особливий акт емпатії, який передбачає глибоке приникнення у світ клієнта та взаємодію через аналіз та обмін емоційними реакціями. Тобто передбачається, що у студента-психолога є більший потенціал розвитку ЕІ, ніж у студентів інших спеціальностей, бо він, в першу чергу, вчиться керувати власними емоційними реакціями (вираження агресії, тривожності, радості, співчуття, тощо) та у складних ситуаціях правильно їх ідентифікувати та декодувати.

Таким чином, емоційний інтелект є конструктом, який має подвійну природу і пов'язаний з когнітивними здібностями та особистісними характеристика особистості, він вказує на рівень розвитку окремих емоційних здібностей та емоційної компетентності. У студентів-психологів у процесі навчання відбувається інтенсивний розвиток EQ, через формування основних професійних компетентностей (вміння виражати свої емоції, вміння ідентифікувати емоційні реакції клієнта, транслювання конгруентності та автентичності, підвищується рівень самомотивації, емпатії, тощо). У взаємодії один з одним вони вчаться співпереживати, диференціювати та конструктивно виражати власні емоції, слухати і чути клієнта.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Дэниел. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше чем IQ / пер. с анг. А. П. Исаевой. 6-е изд. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2016. 544 с.

2. Милославська О. В. Емоційній інтелект як складова комунікативної компетентності студентів: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. психол. наук за спец. 19.00.01 – загальна психологія, історія психології. Харків, 2011. 19 с.

3. Филатова Ю. С. Коршунов Н. И., Яльцева Н. В. Детерминанты формирования коммуникативной компетентности врача. *Психология конструктивной конфликтности личности*. Монография / Под ред. проф. А.В. Карпова, проф. М.М. Кашапова. Ярославль: ИПК «Индиго», 2013. С.174-207.

Чевельча Тетяна Романівна,
студентка IV курсу бакалаврату
спеціальності «Психологія»
НПУ імені М.П.Драгоманова

Науковий керівник:
Лупійко Людмила Василівна
кандидат психологічних наук, доцент,
кафедра теоретичної та консультативної психології
НПУ імені М.П.Драгоманова

НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК З ЕМОЦІЙНИМ ІНТЕЛЕКТОМ ОСОБИСТОСТІ

У процесі міжособистісної взаємодії люди передають надзвичайно велику кількість інформації як на вербальному так і невербальному рівнях. Останній є особливо важливим, бо на думку багатьох дослідників (М.С. Андріанов, С.Є. Тупіков) саме він є основним компонентом комунікації. В.Н. Куніцина підкреслює, що інтонація, тембр, міміка, жести, пози, погляд та дистанція між співрозмовниками допомагають краще зрозуміти один одного, репрезентувати поточний емоційний стан, коректно доповнити та замінити словесне висловлювання, тощо – це все сприяє позитивній регуляції міжособистісних стосунків. Проте окремий індивід з різною глибиною може розуміти невербальні сигнали, що, на нашу думку, обумовлено наявним рівнем соціального та емоційного інтелекту особистості.

Поняття «соціальний інтелект» вперше використали у своїх дослідженнях американські психологи (Е. Торндайк, Дж. Гілфорд, Г. Айзенк), на основі їх напрацювань Х. Гарднер визначив його як «…сукупність здібностей, які допомагають розуміти себе та інших...» [2, с. 452-453]. Він визначив два види інтелекту, що яскраво відбиваються в комунікації: внутрішньоособистісний (вміння усвідомлювати різницю між власними емоціями, переживаннями, настроєм, і відповідно до цього діяти в певній ситуації) та міжособистісний (вміння помічати та розуміти відмінність у настрої, мотивації, намірах, тощо іншої людини). Вони вказують на тісний взаємозв’язок з таким феноменом у структурі особистості як емоційний інтелект (від англійської *emotional intelligence* (EI) або *emotional quotient*

(EQ)). Це поняття з'явилося в літературі відносно нещодавно, але воно досліджується багатьма вченими: Д. Гоулманом, Дж. Майєром, Д.В. Люсиним, П. Саловей та іншими, і розглядається як важливий компонент в контексті інтимних, професійних, міжособистісних та міжгрупових стосунках. На сьогодні існує багато визначень ЕІ, залежно від моделі, покладеної в її основу. Проте ми вважаємо найбільш доцільним розглядати емоційний інтелект, як «…здібність відстежувати власні й чужі емоції та почуття, розрізняти їх та використовувати цю інформацію для спрямування мислення і дій..» [1, с. 93].

Вчений Р. Бар-Он зазначив, що особистість здатна аналізувати різні невербальні емоційні та соціальні сигнали, щоб розуміти себе та інших і вибудовувати на цій основі взаємодію з ними. Саме тому емоційний інтелект у даному контексті відіграє важливу роль, бо він є тією системою, яка контролює емоції та «працює» на людину, виробляючи рівень її емоційного самоконтролю (фільтрація, стримування та транслювання емоцій) та підвищуючи його. Тобто у процесі міжособистісної комунікації ЕІ допомагає не просто диференціювати емоційний стан співрозмовника через аналіз міміки, жестів, пози, але й зрозуміти, як інша людина відчуває та переживає ту чи іншу емоцію і відреагувати на них. Окрім цього, Д. Гоулман вважає, що обмін невербальними сигналами є важливим елементом спілкування, бо він дозволяє транслювати емоції чітко, конгруентно та коротко, і чим якісніше особистість це робить – тим швидше вона може отримати та засвоїти інформацію [1, с. 245].

У працях вчених, які вивчають важливість ЕІ в межах професійної комунікації спеціалістів допоміжних професій (Е.І. Руссу, Ю.С. Філатова), зустрічається думка про те, що у процесі взаємодії «педагог-учень», «психолог-клієнт», «лікар-пацієнт» невербальний контакт є основним, бо через нього транслюється емпатія, співчуття, підтримка і т.п. [3]. Він якісно покращує взаємостосунки за умови високого рівня емоційної компетентності людей, тобто здатності обох сторін до розуміння та контролю власних емоційних реакцій та емоційної сфери іншої особи.

Підсумовуючи вищесказане можна констатувати, що невербальна комунікація безпосередньо пов'язана з емоційним інтелектом. Оскільки у процесі аналізу невербальних сигналів (міміки, пози, жестів, дистанції, тощо) особистість задіює власну емоційну сферу з метою зовнішньої ідентифікації, диференціації та реагування на емоційні прояви іншої людини.

Список використаних джерел:

1. Гоулман Дэниел. Эмоциональный интеллект. Почему он может значить больше чем IQ / пер. с анг. А. П. Исаевой. 6-е изд. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2016. 544 с.

2. Структура разума: теория множественного интеллекта: Пер. с англ. — М.: ООО "И.Д. Вильяме", 2007. - 512 с: ил. - Парал. тит. англ.

3. Филатова Ю. С. Коршунов Н. И., Яльцева Н. В. Детерминанты формирования коммуникативной компетентности врача. *Психология конструктивной конфликтности личности*. Монография / Под ред. проф. А.В. Карпова, проф. М.М. Кашапова. Ярославль: ИПК «Индиго», 2013. С.174-207.